

A close-up photograph of a person's torso, showing their skin covered in white foam. The foam is applied in a way that highlights the contours of the body, particularly the ribcage and the side of the torso. The background is a plain, light-colored wall.

Jaarverslag 2017

Jaarverslag *2017*

Voorwoord

NAAR EEN DESIGN MUSEUM DEN BOSCH

Voor u ligt het verslag van het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch over het jaar 2017. Ons museum is in verandering en dat was in het afgelopen jaar al goed te merken. In het eerste volle jaar onder leiding van ondergetekende werd het programma van het museum geheel gewijd aan design.

De eerste 'signature' tentoonstelling *De laatste avant-garde*, over Italiaanse radicale vormgeving tussen 1966 en 1988, verbond een belangrijke tentoonstelling uit de geschiedenis van het museum (de Memphis tentoonstelling uit 1984) met de koers die het museum ingeslagen is. Niet alleen brengt het museum meer design, maar kiest het voor uitgebreide, thematische tentoonstellingen.

In de collectiepresentatie *Verkenningen* toonden de drie conservatoren en de directeur een persoonlijke keuze die een mogelijke koers van het museum op het gebied van verzamelen zou kunnen zijn. Een dergelijke kritische motivatie lag ook ten grondslag aan de tentoonstelling *Style-Drive*, waarin de positie van het sieraad in het museum werd onderzocht en de buitenwereld werd binnengehaald.

De blockbuster dit jaar was de tentoonstelling *Future Bodies* | Bart Hess. Deze zorgde voor een goedbezochte zomer en markeerde tegelijkertijd de interesse van de museumstaf in ontwerpen die een aanpassing van het lichaam beogen, net zoals modernistische sieraden uit de jaren zestig en zeventig dat doen. Het jaar werd afgesloten met een tentoonstelling over de keramiek van Ettore Sottsass, een tentoonstelling die aansloot bij de wereldwijde belangstelling voor deze belangrijke ontwerper, die in 2017 precies honderd jaar geleden werd geboren.

Het jaar 2017 was het jaar van de nieuwe koers. Bierman Henket architecten kreeg de studieopdracht om de begane grond te revitaliseren, hetgeen een verplaatsing van winkel en auditorium zal betekenen en een presentatieruimte op de begane grond oplevert. Als dit project naar verwachting medio 2018 zal zijn afgerond, kent het museum ook een nieuwe naam. We zullen verder gaan onder de naam Design Museum Den Bosch.

dr. Timo de Rijk

^

Leeswijzer

Dit jaarverslag is opgebouwd alsof u door het museum wandelt. U kunt de informatie over tentoonstellingen en aankopen & schenkingen bekijken in de tijdslijn. Of in tekst. Of in beeld. De cijfers corresponderen met een tentoonstelling, aankoop of schenking.

In het tweede deel leest u de overige informatie over het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch in het afgelopen jaar.

1 TM 11

Tentoonstellingen

^

12 TM 17

Aankopen & schenkingen

^

18 TM 27

Uitgaande bruiklenen
Activiteitenprogramma
Jaarprogramma
Publiekszaken: educatie
Marketing & communicatie
Museumprijs
Persoverzicht
Bedrijfsvoering
Financieel
Organisatie

^

15 OKTOBER 2016 T/M 26 MAART 2017

CULT
 HEDENDAAGSE SIERADEN GEÏNSPIREERD DOOR
 MANGA, HIPHOP, PICASSO EN PERFORMANCE

18 FEBRUARI T/M 11 JUNI 2017

De laatste avant-garde
 RADICAAL DESIGN IN ITALIË 1966-1988

2016

1

2

2017

3

4

5

2017

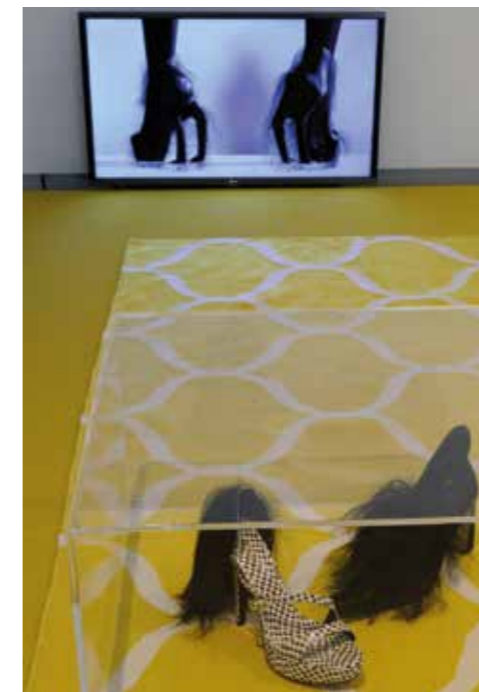
24 SEPTEMBER 2016 T/M 5 FEBRUARI 2017

Heaven, Hell & Earth
 EEN SCENOGRAFIE MET DRIE INSTALLATIES VAN PIPILOTTI
 RIST, GABRIEL LESTER EN JAKE & DINOS CHAPMAN

28 JANUARI T/M 14 MEI 2017

**Middernacht bij
 Meret en Bart**
 EEN EDUCATIEVE TENTOONSTELLING VOOR
 JONG EN OUD MET SURREALISTISCHE INSLAG

25 MAART T/M 17 SEPTEMBER 2017

**Keramik van Picasso
 en tijdgenoten**
 FRAEYLEMABORG

Tentoonstellingen

2017

6

7 APRIL T/M 3 SEPTEMBER 2017

Verkenningen voor een collectie

7

20 MEI T/M 5 NOVEMBER 2017

Factory Records
VISUELE TEGENCULTUUR VAN DE JAREN TACHTIG

8

24 JUNI T/M 1 OKTOBER 2017

Future Bodies
BART HESS

2017

Tentoonstellingen

2017

9

14 SEPTEMBER 2017 T/M 18 FEBRUARI 2018

Celebrating Ceramics
100 JAAR ETTORE SOTTSSASS

10

14 OKTOBER 2017 T/M 4 MAART 2018

StyleDrive

11

18 NOVEMBER 2017 T/M 25 FEBRUARI 2018

***Fire House Sky Table
Flower***
MARC MONZÓ

2018

Tentoonstellingen

Lapo Binazzi

LAMP PARAMOUNT
CA. 1970

Göran Kling

SET ZILVEREN RINGEN INCLUSIEF DISPLAY,
2016

2017

12 13

14

15

16

2017

Jean Cocteau

CHÈVRE-PIED BOUDEUR (PRUILENDE SATYR),
1958

Videobril

SNAPCHAT SPECTACLES SMARTGLASSES,
2017

Jan Broekstra

YATAI VOEDSELSTALLETJE EN KOMMENSET,
2016

**Aankopen &
schenkingen**

Tentoonstellingen

In 2017 toonde het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch tien tentoonstellingen, waaronder acht nieuwe, waarbij de omslag naar diverse vormen van design en toegepaste kunst in het programma zichtbaar werd gemaakt. Het betrof in chronologische volgorde de volgende tentoonstellingen:

24 SEPTEMBER 2016 T/M 5 FEBRUARI 2017

Heaven, Hell & Earth

EEN SCENOGRAFIE MET DRIE INSTALLATIES VAN PIPILOTTI RIST, GABRIEL LESTER EN JAKE & DINOS CHAPMAN.

1 In *Heaven, Hell & Earth* stond de eeuwige strijd tussen de tegenstrijdige elementen in het leven, de wereld en de psyche van de mens centraal. Drie installaties van internationaal gerenommeerde hedendaagse kunstenaars vormden samen een moderne variant op het drieliuk *Tuin der Lusten* van Jheronimus Bosch. De Nederlandse kunstenaar en filmmaker Gabriel Lester, uitgenodigd voor het middendeel aarde, tekende tevens voor de scenografie van deze tentoonstelling. Hij ging hierbij uit van het Yin-Yangsymbool waarbij de twee tegendelen, hemel en hel, wit en zwart, elkaar omhelsden in het middendeel aarde, dat hij voorstelde als een cilinder.

De sensuele en psychedelische belevingsruimte *Homo Sapiens Sapiens* van de Zwitserse videokunstenaar Pipilotti Rist verwees naar de hemel. Hier keek het publiek - liggend op een grote zwarte cirkel van tapijt, banken en kussens - omhoog naar vervoerende beelden en luisterde naar de soundscape in de ruimte. Daarna daalde de bezoeker neer op aarde met de speciaal voor de tentoonstelling gemaakte 6-kanaals filminstallatie *Aeon* van Gabriel Lester. De opnames hiervoor waren gemaakt in een kermisattractie die vooral in India nog populair is: de *Wall of Death of Maut Ka Kuan*. Hier zagen de bezoekers in een cirkelvormige projectie de beelden van de eindeloos in zijn auto rondrazende mens.

Hel werd vertegenwoordigd met de wereldberoemde installatie *Fucking Hell* van Jake en Dinos Chapman. Met negen manshoge diorama's opgesteld in de vorm van een swastika werden in miniatuurlandschappen de verschrikkingen van onze tijd uitgebeeld.

De tentoonstelling was onderdeel van de *Bosch Grand Tour* en kwam tot stand met steun van stichting *Jheronimus Bosch 500*, *Prins Bernhard Cultuurfonds* en *Pro Helvetia*.

^

15 OKTOBER 2016 T/M 26 MAART 2017

CULT

HEDENDAAGSE SIERADEN GEÏNSPIREERD DOOR MANGA, HIPHOP, PICASSO EN PERFORMANCE.

2 CULT presenteerde eigentijds sieraaddesign van internationale ontwerpers en makers. Meer dan honderd nieuwe sieraden waren te zien in combinatie met een ruime keuze uit de museumcollectie. Het sieradencollectief *Current Obsession* maakte een ruime keuze uit de collectie en droeg het werk van zeventien jonge ontwerpers aan. Deze presenteerden recent gemaakte collecties; CULT liet hiermee zien welke trends in het sieraadontwerp actueel zijn.

Nieuw werk was er te zien van Alexander Blank, Shachar Cohen, Elvira Golombosi, Adam Grinovich, Nils Hint, Göran Kling, Takashi Kojima, Helena Lehtinen, Florian Weichsberger, Mallory Weston, Areta Wilkinson en Rei Yamada. Naast deze groep werd aanvullend aan vijf kunstenaars gevraagd nieuw werk speciaal voor CULT te maken: het kunstenaarsduo *Conversation Piece*, de iconoclast *Volker Atrops*, de jonge schilder *Kelsey Isaacs*, en sieradenontwerper *Edgar Mosa*. Speciale aandacht was er voor de jong overleden Amsterdamse levenskunstenaar *Happy Day*.

Vijf schrijvers en kunstenaars waren uitgenodigd verhalen te creëren die het potentieel oneindige aantal scenario's waarin sieraden een rol kunnen spelen onderzochten. Audiofragmenten van deze teksten waren aanwezig in de tentoonstelling en de volledige versies werden gepubliceerd in een speciaal nummer van *Current Obsession Magazine*. Auteurs: *Maurits de Bruijn*, *Hou Chien Cheng*, *Frank Koolen*, *Case Miller & Joris Lindhout* en *Huib Haye van der Werf*.

Uit de tentoonstelling is een aantal aankopen voor de collectie gedaan.

^

3

28 JANUARI T/M 14 MEI 2017

Middernacht bij Meret en Bart

EEN EDUCATIEVE TENTOONSTELLING VOOR JONG EN OUD
MET SURREALISTISCHE INSLAG.

Er staat iets te gebeuren in het huis van Meret en Bart. Je merkt het aan alles; de dingen wachten op wat komen gaat. De sieraden willen schitteren en stralen, de schoenen willen een ommetje maken, de tafel wil een dansje wagen en de kast is het wachten moe. Er hangt iets in de lucht... Straks is het feest! Niet zomaar een feest, want bij Meret en Bart weet je nooit wat je kunt verwachten. Welkom in hun huis.

De tentoonstelling was vormgegeven als een huis met verschillende kamers voor het fictieve paar Meret Oppenheim en Bart Hess. Iedere kamer had een eigen sfeer – waarbij alle onderdelen op associatieve wijze met elkaar te maken hadden. De getoonde objecten hadden humor, maar soms ook een duistere ondertoon.

De tentoonstelling toonde werk van surrealisten van het eerste uur uit de collectie van het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch: Meret Oppenheim, Max Ernst, Man Ray en Joan Miró. Deze objecten werden gecombineerd met werk van hedendaagse ontwerpers zoals Bart Hess, Hans van Bentem en Wieki Somers. Zij gebruiken methodes en technieken die laten zien dat de verworvenheden van het surrealisme nog steeds zichtbaar zijn in onze beeldcultuur.

^

18 FEBRUARI T/M 11 JUNI 2017

De laatste avant-garde

RADICAAL DESIGN IN ITALIË 1966–1988

Het eerste Nederlandse overzicht van een revolutionaire generatie ontwerpers.

De laatste avant-garde toonde architectonische experimenten, woonsuggesties en speelse vormgeving uit de bakermat van het design. In Italië werd in de jaren 1966 – 1988 door een groep jonge vormgevers volop geëxperimenteerd met nieuwe vormen voor een nieuwe maatschappij.

De tentoonstelling presenteerde een overzicht van de vormgevingsvernieuwingen in Italië in de jaren zestig, zeventig en tachtig. Groepen als Archizoom, Superstudio, Alchimia en Memphis en ontwerpers als Andrea Branzi, Ettore Sottsass en Matteo Thun ontwikkelden in deze jaren een radicale nieuwe visie op vormgeving en de maatschappij. Zij presenteerden utopische voorstellen, installaties en ontwerpen die intrigeren en inspireren.

Voor het eerst in Nederland waren de ideeën en het design van de laatste Italiaanse avant-garde in een tentoonstelling bijeengebracht. Met bruiklenen van musea en particuliere collecties uit binnen- en buitenland was dit een tentoonstelling met vormgeving die nog steeds verrassend actueel is.

In 1984 organiseerde Het Kruithuis, de voorloper van het huidige Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, de eerste Memphistentoonstelling in Nederland. De exuberante vormgeving van deze groep vormgevers uit Milaan slaat in als een bom: Memphis introduceert het postmoderne design in Nederland. Wat hier een eyeopener is, blijkt in Italië het eindpunt van een ontwikkeling.

De radicale antwoorden die door de visionaire ontwerpers in de periode 1966 – 1988 werden geformuleerd, beïnvloedden vormgevers en architecten tot op heden, van het human-centered design van Apple tot de 'waarden-vrije' hyper-architecture van Rem Koolhaas.

De laatste avant-garde was de eerste tentoonstelling van de nieuwe directeur van het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, Timo de Rijk. Deze tentoonstelling was tevens de eerste waarmee het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch naar buiten trad als een museum dat zich volledig richt op het verzamelen en presenteren van design en toegepaste kunst.

^

5

25 MAART T/M 17 SEPTEMBER 2017

Keramik van Picasso en tijdgenoten

FRAEYLEMABORG

De gerestaureerde Fraeylemaborg in Slochteren heropende na een sluiting van maanden met de tentoonstelling *Keramik van Picasso en tijdgenoten*. De tentoonstelling werd samengesteld door het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch met hoogtepunten uit eigen de collectie kunstenaarskeramik. Pablo Picasso is vooral bekend als schilder, maar hij maakte ook prachtige keramik. Dat geldt ook voor beroemde collega's zoals Georges Braque en Marc Chagall, Jean Cocteau, Raoul Dufy, Lucio Fontana en Maurice de Vlaminck. Het museum heeft in dertig jaar een indrukwekkende verzameling keramik van deze klassiek moderne kunstenaars opgebouwd. De tentoonstelling liet de enorme creativiteit en scheppingsdrang van zeven van de meest veelzijdige kunstenaars van de twintigste eeuw zien.

^

6

7 APRIL T/M 3 SEPTEMBER 2017

Verkenningen voor een collectie

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch verzamelt sinds de jaren tachtig keramik en sieraden van zowel ontwerpers als kunstenaars. In tentoonstellingen signaleerde het museum regelmatig nieuwe ontwikkelingen in zowel actuele beeldende kunst als design.

Met ingang van 2017 heeft het museum de keuze gemaakt zich te ontwikkelen als designmuseum. Dit krijgt ook zijn weerslag in een nieuw collectiebeleid. Deze tentoonstelling onderzocht de mogelijkheden die buiten de bestaande verzamelgebieden keramik en sieraden liggen. Vier opties werden verkend. De directeur en drie conservatoren maakten elk een keuze uit de collectie en deden voorstellen hoe de collectie verder ontwikkeld zou kunnen worden. Een groot aantal designproducten kwam zo naar het museum: van zonnebrillen en fietsen tot protheses en een badcabine. Een viertal begrippen was aanleiding voor vier visies op de toekomst van de museumcollectie: ruimte, de onveranderlijke vorm, duurzaamheid en draagbaarheid.

Deze tentoonstelling was aanzet tot het ontwikkelen van een nieuw verzamelthema: post-human.

^

7

20 MEI T/M 5 NOVEMBER 2017

Factory Records

VISUELE TEGENCULTUUR VAN DE JAREN TACHTIG.

Muzieklabel Factory Records werd opgericht in 1978 in Manchester en vergaarde in vier jaar tijd grote bekendheid met bands als Joy Division, A Certain Ratio, New Order en de Happy Mondays. Het label was bepalend voor de ontwikkeling van Punk en New Wave. De muziek stond voorop, als een onderdeel van een alternatieve levensstijl, die door Factory Records gestalte kreeg in affiches, albumontwerpen en zelfs een eigen nachtclub en concertzaal in Manchester, The Hacienda.

De vrijheid die in de muziek bestond was ook uitgangspunt voor de visuele uitingen van het platenlabel. Grafisch ontwerper Peter Saville werd beroemd met zijn werk voor Factory Records, waarvan hij mededirecteur was. De grote aandacht die het label schonk aan 'packaging' heeft de albums van Factory Records tot gewilde verzamelobjecten gemaakt.

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch heeft voor deze presentatie kunnen putten uit de collectie van de verzamelaars Jeroen van Erp en Bram Serree.

^

8

24 JUNI T/M 1 OKTOBER 2017

Future Bodies

BART HESS

Bart Hess staat bekend als een ontwerper die het menselijk lichaam bekleedt, verfraait en vervormt. Dit doet hij door naar hartenlust met nieuwe materialen en technieken te experimenteren. Hij presenteert zijn werk via performances die vervolgens als video's en foto's op het internet circuleren. Deze vervreemdende digitale beelden – die doen denken aan sciencefiction – zijn in zekere zin het échte werk van de ontwerper. Zo liet popicoon Lady Gaga zich fotograferen in een door hem ontwikkelde *slime dress*.

Met zijn experimentele en onderzoekende werkwijze veroverde Bart Hess de internationale designwereld. Zijn recente werk bestaat uit theatrale installaties en *experiences*. Rode draad in zijn tienjarig oeuvre is de relatie tussen mens en materiaal, natuur en technologie. De tentoonstelling in het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch was een overzicht van tien jaar ontwerpen. De installaties *Caged*, *Grotto* en *Work With Me People* en het nieuwe werk *Tumbleweeds* maakten deze tentoonstelling tot een ware beleving. Tijdens de Bossche Kunstnacht presenteerde Bart Hess in de tentoonstelling zijn performance *Glitch*.

Future Bodies maakte onderdeel uit van het programma ter gelegenheid van het themajaar Mondriaan tot Dutch Design.

^

14 SEPTEMBER 2017 T/M 18 FEBRUARI 2018

Celebrating Ceramics

100 JAAR ETTORE SOTTASS

In 2017 was het honderd jaar geleden dat de beroemde Italiaanse architect en ontwerper Ettore Sottsass werd geboren. Als eerbetoon aan een van de grootste ontwerpers van de afgelopen eeuw toonde het museum honderd hoogtepunten uit zijn keramisch oeuvre.

Ettore Sottsass (1917 - 2007) was daarbij een belangrijk vernieuwer. Zijn ontwerpen voor woninginrichting, kantooruitrusting, meubilair en woonaccessoires beïnvloedden sterk de avant-garde vormgeving van de jaren zestig en zeventig. In 1981 was hij medeoprichter van de befaamde Memphisgroep.

Gedurende Sottsass' lange carrière was keramiek een steeds terugkerende fascinatie. Zijn visie op vormgeving kwam het sterkst tot uitdrukking in zijn keramisch design, van zijn eerste vazen halverwege de jaren vijftig tot de laatste schetsen vlak voor zijn overlijden. Sottsass benaderde alle gebruiksvoorwerpen, en met name die in keramiek, als rituele instrumenten, betekenisvolle gereedschappen voor het alledaagse bestaan. Zo greep hij regelmatig terug op oervormen met een symbolische lading, zoals bij de theepotten uit de reeks *Indian Memory*.

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch heeft een lange historie met Ettore Sottsass. In 1995 ontstond in nauwe samenwerking met Ettore Sottsass de eerste tentoonstelling die exclusief aan zijn keramiek was gewijd. Sindsdien is zijn werk regelmatig in het museum te zien geweest. Zijn keramisch design is ruim vertegenwoordigd in de collectie en ook in 2017 is een aantal aankopen gedaan.

^

10

14 OKTOBER 2017 T/M 4 MAART 2018

StyleDrive

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch bezit een grote collectie sieraden, de meeste ontworpen door vormgevers en kunstenaars. Deze collectie is van betekenis voor een kleine wereld van liefhebbers en verzamelaars. Het zijn artistieke of culturele sieraden. In allerlei (sub)culturen hebben sieraden een geheel andere signaalwaarde.

Op straat heeft het sieraad als signaal serieuze concurrentie gekregen van lifestyle-producten als kleding, mobiele telefoons en vooral auto's. Een van de ambities van het museum is het sieraad terug te geven aan de gebruiker. Maar wie is die gebruiker en hoe hervindt dat sieraad zijn nieuwe, betekenisvolle plaats?

Voor *StyleDrive* maakte *style profiler* en gastcurator Ellie Uyttenbroek een persoonlijke keuze uit de sieradencollectie van het museum en castte verschillende modellen en de auto's waarin ze rijden. Zo ontstond een serie stijlprofielen (portretten van mensen, auto en sieraden) die werden gefotografeerd door Otto Snoek.

Het uitgangspunt van *StyleDrive* was het verkennen en produceren van nieuwe betekenissen van het sieraad. De resultaten zijn daarmee ook een voorstel voor de toekomst. De sieraden worden symbolisch teruggegeven aan de samenleving.

^

11

18 NOVEMBER 2017 T/M 25 FEBRUARI 2018

Fire House Sky Table Flower

MARC MONZÓ

De Catalaanse sieradenmaker en ontwerper Marc Monzó, winnaar van de Françoise van den Bosch Prijs 2016, werd geëerd met een kleine solotentoonstelling. De tentoonstelling toonde een overzicht van de minimalistische sieraden die Monzó de afgelopen twintig jaar ontwierp, naast enkele gebruiksvoorwerpen en objecten.

In al hun spaarzaamheid hebben de sieraden van Marc Monzó iets metafysisch. Zelf zegt hij daarover: "Soms beschouw ik mijn sieraden als het residu van een activiteit." Zijn werk ontstaat uit een samenspel met de materialen die hij gebruikt. Waarbij hij zijn eigen inbreng (als maker) eigenlijk gelijk schakelt aan die van de materialen. Bescheiden en niet artistiek in de traditionele zin; Marc Monzó, zo laat dit overzicht van zijn oeuvre zien, is een dichter in metaal die gedichten maakt die je kunt dragen.

^

Aankopen & schenkingen

In 2017 is een begin gemaakt met de herijking van het museumbelied. Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch zal zich profileren als een museum voor design. Dit heeft vanzelfsprekend gevolgen voor het presentatie- en collectiebeleid. Het museum blijft op de gebieden keramiek en sieraden verzamelen, waarbij met retrospectieve aankopen de verzameling wordt versterkt.

Met de herijking van het museumbelied zelf wordt ook gekeken naar mogelijke nieuwe richtingen in het verzamelbeleid. Inspelend op de huidige sociale en technische ontwikkelingen, en mede als gevolg van de eerder genoemde presentatie *Verkenningen*, dient de categorie 'post human' zich aan. Post human is de verzamelterm voor een van de belangrijkste toekomstige ontwikkelingen: het verder vervagen van de grens tussen mens en techniek. In aansluiting op de verzameling moderne sieraden formuleert Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch met de nieuwe verzamelrichting posthumane ambitie up to date te verzamelen. Vanuit zijn focus op design heeft het museum een bijzondere belangstelling voor experimentele culturele objecten.

In 2017 werden in totaal vijftig objecten verworven. Onze bijzondere dank gaat daarbij uit naar verschillende particuliere schenkers die onze verzameling met onder meer een tulpenvaas van Jan van der Vaart en een drietal ringen van Chris Steenbergen verrijkten. Binnen het kader van de voor de periode van 2016-2017 door het Mondriaan Fonds verstrekte 'Bijdrage Collectieprogramma's' zijn diverse aankopen gerealiseerd:

12

Lapo BinazziLAMP PARAMOUNT,
CA. 1970

De tentoonstelling *De laatste avant-garde* presenteerde de vormgevings vernieuwingen in Italië in de jaren zestig, zeventig en tachtig. Deze tentoonstelling markeerde tevens de koerswijziging van het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch naar een museum dat zich volledig richt op het verzamelen en presenteren van design en toegepaste kunst. De *Paramount* tafellamp die uit deze tentoonstelling werd aangekocht, past in dit voornemen. De keramische voet van de lamp verankert deze in traditionele zin in de collectie. Het is echter de combinatie van keramiek met de in de voet geplaatste paraplu (waarin de lampen hangen) die haar tot een toonbeeld van radicaal design maakt en daarmee ook in de nieuwe koers doet passen.

Lapo Binazzi ontwierp deze lamp in 1969 voor het mede door hem opgerichte UFO-collectief in Florence dat als één van de aanstichters van de 'anti-design' beweging wordt gezien. *De Paramount* vormt samen met de *MGM* en *Dollaro* een serie lampen die hij in dezelfde periode ontwierp als een aanklacht tegen de 'Amerikaanse droom'. In dit geval voorziet Binazzi het logo van de Paramount filmstudio van ironisch commentaar door er een paraplu op te plaatsen.

^

13

Jean CocteauCHÈVRE-PIED BOUDEUR (PRUILENDE SATYR),
1958

Het (wand)bord Chèvre-Pied Boudeur is één van de ruim driehonderd keramische stukken die Jean Cocteau (1889 - 1963) in de laatste jaren van zijn leven vervaardigde. Op een witte achtergrond tekende hij het hoofd van de satyr en suggereert met enkele lijnen een mediterraan landschap. De satyr is één van de mythologische figuren die Cocteau regelmatig verbeeldde, herkenbaar aan zijn puntige oren, kleine horens en speelse sikje. In eerder literair werk van het multitalent Cocteau figureerde de satyr als wezen dat verleidt wordt, maar eenzaam achterblijft. Cocteau's eigen, roerige liefdesleven maakt de vereenzelviging met deze pruilende satyr waarschijnlijk.

De aankoop vormt de opmaat naar een grote Cocteaudentoonstelling die eind 2018 in het museum zal openen.

^

14

VideobrilSNAPCHAT SPECTACLES SMARTGLASSES,
2017

De *Snapchat Spectacles* van het Amerikaanse bedrijf Snap is een zonnebril met een videocamera in het montuur. De video's van tien seconden die de drager maakt, worden meteen door de onder jongeren populaire Snapchat-app gedeeld. De bril is een relatief eenvoudige maar vernuftige technologische innovatie die zich manifesteert als een lifestyleproduct, maar de potentie heeft de sociale omgang rigoureuus te veranderen. Tegelijkertijd roept deze vrolijke bril vragen op over kwesties als privacy en het gebruik van de openbare ruimte. Zoals bij veel vergelijkbare diensten is Snapchat vooral gebaseerd op het vergaren en verhandelen van gebruikersinformatie. Daarom is de vraag vooral wie er nou werkelijk van deze *wearable* profiteert.

^

15

Göran KlingSET ZILVEREN RINGEN INCLUSIEF DISPLAY,
2016

Göran Kling's (1978) sieraden zijn als straattaal. De symbolen van de popcultuur worden door hem schaamteloos vervormd tot glimmende unica, klaar voor het grijpen. Verwarrend genoeg lijken ze opzettelijk op massa-geproduceerde namaak, op slechte reproducties van kampioensringen. Kling waardeert sieraden juist vanwege de ongeraffineerde wijze waarop ze onze levens meer glamour verlenen.

Nieuwe betekenissen toekennen aan bestaande waarden is niets nieuws; het succes van zijn werk hangt samen met universele herkenbaarheid. Het werkt als een hype en speelt met de dunne scheidslijn tussen de vluchtige beeldcultuur en de fundamenten van de menselijke ervaring. Kling's medaillons en ringen zijn unieke namaak, perfect voor de onbezorgde zelfexpressie van vandaag. Het zijn sieraden voor de straat, voor een cultuur die nergens bij hoort én van iedereen is.

^

16

Jan BroekstraYATAI VOEDSELSTALLETJE EN KOMMENSET,
2016

Jan Broekstra (1964) is een duizendpoot. Sinds midden jaren negentig ontwerpt en maakt hij serviezen en lampen in porselein en glas. Maar ook is hij een gepassioneerd kok en timmert hij allerlei constructies in elkaar. Broekstra wil dat zijn producten gebruikt worden.

Tijdens tentoonstellingen bereidde en serveerde hij maaltijden, soms vanuit mobiele in- en uitklapbare units, bood hij cocktails aan in een zelfgebouwde bar of schonk hij champagne vanuit een enorme kroonluchter. De aangekochte *Yatai* is in Broekstra's woorden een 'mobiel restaurantje'. Het komt voort uit een werkperiode in Arita, hét keramiekcentrum van Japan, en verbindt het bijzondere porselein van die plek met de lokale eetcultuur. Broekstra's werk kan gezien worden als een voorloper van het huidige social design.

Deze aankoop werd ondersteund met een Bijdrage Collectieprogramma's van het Mondriaan Fonds.

^

1

24 SEPTEMBER 2016 T/M 5 FEBRUARI 2017

Heaven, Hell & Earth
EEN SCENOGRAFIE MET DRIE INSTALLATIES
VAN PIPILOTTI RIST, GABRIEL LESTER EN
JAKE & DINOS CHAPMAN

2

15 OKTOBER 2016 T/M 26 MAART 2017

CULT

HEDEENDAAGSE SIERADEN GEÏNSPIREERD
DOOR MANGA, HIPHOP, PICASSO EN
PERFORMANCE

3

28 JANUARI T/M 14 MEI 2017

***Middernacht bij
Meret en Bart***

EEN EDUCATIEVE TENTOONSTELLING VOOR
JONG EN OUD MET SURREALISTISCHE INSLAG

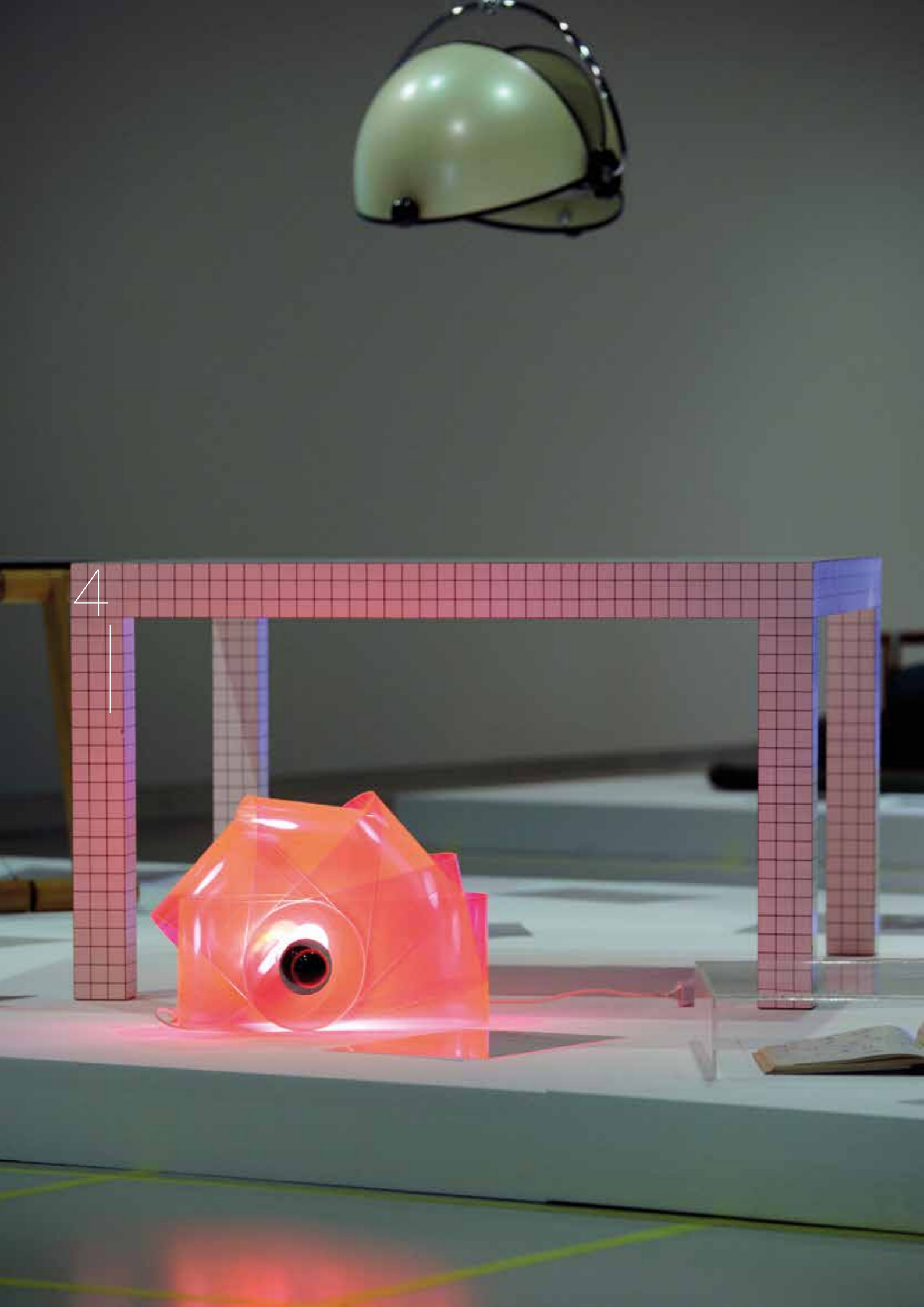

4

18 FEBRUARI T/M 11 JUNI 2017

De laatste avant-garde
RADICAAL DESIGN IN ITALIË 1966-1988

4

Informational card on the floor, partially obscured.

Informational card on the floor, partially obscured.

Informational card on the floor, partially obscured.

6

7 APRIL T/M 3 SEPTEMBER 2017

***Verkenningen voor
een collectie***

7

20 MEI T/M 5 NOVEMBER 2017

Factory Records

VISUELE TEGENCULTUUR VAN DE JAREN
TACHTIG

8

24 JUNI T/M 1 OKTOBER 2017

Future Bodies
BART HESS

9

14 SEPTEMBER 2017 T/M 18 FEBRUARI 2018

Celebrating Ceramics
100 JAAR ETTORE SOTTASS

10

14 OKTOBER 2017 T/M 4 MAART 2018

StyleDrive

10

SILVA
45 AMG

STYLE MARION HEREST DRIVER TON ROMBOUTS SHOW

10

Marc Monzó - FIRE HOUSE SKY TABLE FLOWER

11

18 NOVEMBER 2017 T/M 25 FEBRUARI 2018

***Fire House Sky
Table Flower***

MARC MONZÓ

12

Lapo Binazzi
LAMP PARAMOUNT, CA. 1970

13

Jean Cocteau
CHÈVRE-PIED BOUDEUR (PRUILENDE SATYR)
1958

14

Videobril
SNAPCHAT SPECTACLES SMARTGLASSES,
2017

15

Göran Kling

SET ZILVEREN RINGEN INCLUSIEF DISPLAY,
2016

Jan Broekstra

YATAI VOEDSELSTALLETJE EN KOMMENSET,
2016

Keramik & sieraden

Aankopen keramik

K2017.001

Jean Cocteau, bord *Chèvre Pied Boudeur*, 1958, aardewerk, gekleurd krijt, email

K2017.003

Lapo Binazzi, lamp *Paramount*, ca. 1970, aardewerk, textiel, metaal, glas

K2017.002

Ettore Sottsass, vaas, 1958, aardewerk

K2017.004

Ettore Sottsass, schaal, 1986, gietklei

K2017.005

Ettore Sottsass, vaas, jaren '80, gietklei

K2017.006

Ettore Sottsass, schaal, 1991, gietklei

K2017.007

Ettore Sottsass, schaal, 1991, gietklei

K2017.008

Ettore Sottsass, schaal, ca. 1986, gietklei

K2017.009

Ettore Sottsass, vaas *Hsing*, 1972 / ca. 1997, gietklei

K2017.010

Ettore Sottsass, vaas *Hsing*, 1972 / ca. 1997, gietklei

K2017.011

Ettore Sottsass, asbak, jaren '90, gietklei

K2017.015

Ettore Sottsass, serviesonderdelen, 1958, aardewerk

K2017.013

Jan Broekstra, installatie *Yataï*, 2016, multiplex*

K2017.014

Jan Broekstra, kommenset *Ramenbowls*, 2016, porselein*

K2017.017

Jan Broekstra, servieset *Set Karaf Piepschuim*, 1999, porselein*

*Aankoop ondersteund met een Bijdrage Collectie-programma's van het Mondriaan Fonds.

Schenken keramik

K2017.012

Jan van der Vaart, *Tulpenvaas*, 1994 / 1995, steengoed

Aankopen sieraden

S2017.004

Felieke van der Leest, halssieraad *Jewelrassic: An Inside Story*, 2017, zilver, aluminium, zirkonia, kunststof, textiel*

S2017.005

Jong Seok Lim, broche *Specimen Series 3*, 2015, zilver*

S2017.007

Mallory Weston, object *Smiley Gag*, 2012, verguld koper, zilver, leer, koper

S2017.008

Florian Weichsberger, halssieraad *Trepatul*, 2015, kunststof, katoen

S2017.009

Florian Weichsberger, halssieraad *Glomiarouw*, 2014, kunststof

S2017.010

Florian Weichsberger, halssieraad *Basicskilltool #6*, 2014, kunststof, katoen

S2017.011

Florian Weichsberger, halssieraad *Zaginii*, 2014, kunststof, katoen

S2017.012

Göran Kling, ring *Weed Smiley*, 2016, verguld zilver

S2017.013

Göran Kling, ring, *Big Square Frown*, 2016, zilver

S2017.014

Göran Kling, ring *God's Ring*, 2016, zilver

S2017.015

Göran Kling, hanger *I <3 You*, 2016, zilver, deels verguld

S2017.016

Göran Kling, hanger *LA Medallion*, 2016, zilver

S2017.017

Göran Kling, hanger *LIBRA*, 2016, verguld zilver

S2017.018

Göran Kling, hanger *Crucifixo*, 2016, zilver, zirkonia

S2017.019

Göran Kling, hanger *Cobra Smiley*, 2016, verguld zilver

S2017.020

onbekende maker, displayobject voor sieraden van Göran Kling, 2016, kunststof

S2017.021

Rei Yamada, halssieraad *Dignity*, 2014, ijzer

S2017.022

Takashi Kojima, halssieraad *POINT_OBJ_YOROI*, 2015, zilver, edelstenen

S2017.023

Conversation Piece (Nicolas Cheng & Beatrice Brovia), halssieraad *Gold Rush*, 2016, goud, metaalafval, kristal, zijde

S2017.024

Volker Atrops, broche *Around Me Around You*, 2016, kunststof, papier, acrylaat, staal

S2017.025

Edgar Mosa, draagbaar object, 2016, kunststof, touw, messing, goud

S2017.026

Edgar Mosa, draagbaar object, 2016, kunststof, aluminium, messing, goud

S2017.027

Edgar Mosa, draagbaar object, 2016, kunststof, messing, goud

S2017.031

Snap Inc., bril *Snapchat Spectacles smartglasses*, 2016, kunststof

S2017.032

Miriam van Eck, broche *PSHA Groningen*, 2014, koper*

S2017.033

Fernando Sánchez Castillo, hanger, *Untitled (Abu Ghraib)*, 2017, goud

*Aankoop ondersteund met een Bijdrage Collectie-programma's van het Mondriaan Fonds.

Schenken sieraden

S2017.001

Chris Steenbergen, ring, ca. 1984, zilver

S2017.002

Chris Steenbergen, ring, ca. 1984, zilver

S2017.003

Chris Steenbergen, ring, ca. 1984, zilver

S2017.006

Emmy van Leersum, hoofdsieraad zonder titel, 1965, zilver

S2017.028

LEOMAT (Leo Naftoli Cahn/Mathijs Teunissen van Manen), broche *Periplaneta Japonica*, 1980, foto, chemisch geëttst RVS, led, batterij, elektronica

S2017.029

Lous Martin, ring, ca. 1968, zilver 925

S2017.030

Nel Linssen, halssieraad *Ring Ring*, 1992, kunststof

Uitgaande bruiklenen

In 2017 waren in totaal 101 kunstwerken van het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch als bruikleen te zien in negen instellingen in binnen- en buitenland.

Tate St Ives (GB), 31 mrt - 3 sept 2017, keramiek van Malcolm McClain, Ron Nagle, Kenneth Price, Peter Voukos (6)

CODAMuseum, Apeldoorn, 1 jan - 21 apr 2017, sieraden van Lucy Sarneel (3)

Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, 29 jan - 25 jun 2017, keramiek van Ron Nagle (5)

Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, Parijs (F), 19 mei - 5 nov 2017, sieraden van Gijs Bakker, Manfred Bischoff, Françoise van den Bosch, Alexander Calder, Lucio Fontana, Emmy van Leersum, Annelies Planteijdt (10)

Museum landgoed Fraeylemaborg, Slochteren, 25 mrt - 17 sept 2017, keramiek van Georges Braque, Marc Chagall, Jean Cocteau, Raoul Dufy, Lucio Fontana, Pablo Picasso, Maurice De Vlaminck (54)

Národní galerie, Praag (CZ), 16 mrt - 27 aug 2017, keramiek van Peter Voukos (3)

CODA Museum, Apeldoorn, 5 jun - 29 okt 2017, sieraden van Annelies Planteijdt (13)

Museum Volkenkunde, Leiden, 12 dec 2017 - 27 mei 2018, sieraden van Karl Fritsch, Anish Kapoor, Ted Noten (4)

Gemeentemuseum Den Haag, 14 okt 2017 - 4 mrt 2018, keramiek van Raoul Dufy (3)

Nederlands Zilvermuseum, Schoonhoven, 13 okt 2016 - 2 apr 2017, sieraden van Ted Noten en Marcel Wanders (2)

Keramiekmuseum Prinsessehof Leeuwarden, 27 aug 2016 - 8 okt 2017, keramiek van Robert Arneson (2)

Activiteiten- programma

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch programmeert een breed scala aan activiteiten om het tentoonstellingsprogramma aantrekkelijker en toegankelijker te maken of om verdieping te bieden bij de presentaties.

We brengen ons publiek graag in contact met de gast-curatoren, ontwerpers, kunstenaars en vormgevers waar het museum mee samenwerkt. In sommige gevallen bieden we een podium, zoals bij de programmering door Current Obsession rondom de tentoonstelling *CULT*.

Bij iedere tentoonstelling programmeren we voor verschillende doelgroepen. Zo werd er met designer Bart Hess een masterclass voor designstudenten en een kunstenaarsgesprek voor geïnteresseerden georganiseerd en verzorgde Hess een performance tijdens de Kunstnacht Den Bosch. Ook de geslaagde bijeenkomst over het verzamelen van design met Ton Hoogerwerf, bruikleengever bij *De laatste avant-garde* kan men in dit kader zien.

Tevens zijn een aantal verdiepende lezingen georganiseerd met wetenschappelijke experts zoals Peter Lang en Lara Schrijver. De bezoekersgroep die we met *Reinventing Happiness* en de series *Brainwave* in voorgaande jaren hebben opgebouwd was meer gericht op beeldende kunst. Met de omslag in programmering richten we ons sinds 2017 meer op een publiek van designliefhebbers, -studenten en -professionals.

Kinderen en families

In samenwerking met Het Noordbrabants Museum en Sjors Creatief wordt jaarlijks een aantal familiezon- dagen en vakantiewerkshops georganiseerd. Kinderen verkennen de tentoonstelling en doen mee aan een ontwerpworkshop, vaak samen met hun ouders/grootouders. Door samen met Het Noordbrabants Museum een programma in de schoolvakanties aan te bieden kunnen we op effectieve wijze een creatief en inspirerend programma voor een brede doelgroep neerzetten. Dit programma wordt via Sjors Creatief (en andere platforms) gecommuniceerd. In de herfstvakantie zijn samen met het Bosch Architectuur Initiatief twee architectuurworkshops georganiseerd.

Voor familiebezoek zijn verschillende *Checklists* gemaakt. Een *Checklist* is een thematische kijk-en-doe-tocht langs een aantal kunstwerken in het museum die verandert met de tentoonstellingen. In 2017 werden drie *Checklists* gemaakt.

Jaar- programma

20

Symposium Social Art en Design

12 JANUARI

Symposium over het museum als katalysator van de sociaal geëngageerde kunst- en designpraktijk.

Social Design en Social Art zijn artistieke praktijken die bepaalde sociale en maatschappelijke kwesties proberen te beïnvloeden. Sociaal geëngageerde kunstenaars en vormgevers maken hierbij gebruik van creatieve vaardigheden en inzichten om te werken met mensen of organisaties in een gemeenschap. Waarin vindt deze groeiende kunst- en designpraktijk het museum als partner? Biedt een langdurige samenwerking mogelijkheden voor het museum om zichzelf te (her)definiëren? Wat levert deze vaak participatieve praktijk op voor de bezoekers van het museum?

Deze bijeenkomst voor kunstenaars, designers, museum-educatoren en curatoren onderzocht (on)mogelijkheden van een actieve rol van het museum bij het initiëren, ontwikkelen en coproduceren van sociale projecten met een artistiek uitgangspunt. *Reinventing Happiness* (2014 – 2016) was aanleiding en casestudie. Gastcurator Joanna van der Zanden en de deelnemende kunstenaars Frank Bruggeman, Sjaak Langenberg, Rosé de Beer, Jeanne van Heeswijk en Paul De Bruyne deelden hun visie op de 'learnings' van het project.

Keynote speaker was Bernadette Lynch. Zij hield zich als onderzoeker aan University College London bezig met onderwerpen als participatie, democratie en organisatorische verandering binnen het museale veld. Erik

Hagoort, kunstenaar en onderzoeker, verzorgde een gesproken column. Een aantal deskundigen was uitgenodigd voor een paneldiscussie: Jan Boelen, directeur Z33 in Hasselt en hoofd Masterprogramma Social Design DAE, Yu-Lan van Alphen, programmaleider social design BankGiro Loterij Fonds, Annet Zondervan, directeur CBK Zuidoost. Dit resulteerde in een boeiende discussie met deelnemers uit de zaal.

Reinventing Happiness was een driejarig kunstproject van het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch. Het project onderzoekt of een andere kijk op geluk kan bijdragen aan een meer prettige en duurzame samenleving. Reinventing Happiness - geïnitieerd door gastcurator Joanna van der Zanden en voormalig directeur René Pingen - was een project waarbij het museum op zoek is gegaan naar een andere wijze van het presenteren van kunst als onderdeel van de (Bossche) samenleving.

Van het symposium is een verslag gemaakt dat aan de deelnemers en belangstellenden is toegezonden.

Programma bij de tentoonstelling CULT

3 EN 10 FEBRUARI

Rondleiding door *CULT* door de gastcuratoren van Current Obsession. Sarah Mesritz en Marina Elenskaya van sieradenplatform Current Obsession verzorgden een rondleiding voor museumkaarthouders door *CULT*. Sarah en Marina zijn sieradenmakers en (mede)oprichters van Current Obsession, een jong cross-disciplinair platform en tijdschrift over eigentijdse sieraden.

26 MAART

CULT Social Club

De Current Obsession Social Club/Paneldiscussie was een middag waarbij een aantal sprekers een korte presentatie gaven over hun positie, onderzoek of ervaringen met hedendaagse sieraden. Onderdeel van het programma was tevens een performance van Nora Turato en een op sieraden geïnspireerde proeverij van Sarah Linda Forrer en #49 chocolatiers.

Voor de tentoonstelling *CULT* waren vijf schrijvers en kunstenaars uitgenodigd verhalen te creëren. Maurits de Bruijn, Hou Chien Cheng, Frank Koolen, Case Miller & Joris Lindhout, Huib Haye van der Werf lazen (delen) van hun verhalen voor. De middag werd afgesloten met de presentatie van de speciale *CULT*-uitgave van Current Obsession Magazine.

Programma bij De laatste avant-garde

ELKE ZONDAG IN DE PERIODE 18 FEBRUARI T/M 11 JUNI was er een gratis instaprondleiding door de tentoonstelling en een screening van de documentaire *Superstudio or the horse move* van Matteo Giacomelli.

10 MAART

Lezing *Revolution from Italy*, blockbuster in New York. Na een inleiding van vormgever Jan Konings over de totstandkoming van *De laatste avant-garde* sprak Peter Lang, architect en professor aan de Koninklijke Kunst-academie Stockholm over de tentoonstelling *Italy: the new domestic landscape* die in 1972 in het MOMA in New York te zien was. Aan de hand van filmmateriaal ging hij dieper in op de tentoonstelling en waarom deze zo'n belangrijke rol heeft gespeeld voor de waardering van het radicale Italiaanse design.

9 APRIL

Presentatie over het verzamelen van design met verzamelaar en designkenner Ton Hoogerwerf.

10 JUNI

Lezing door hoogleraar architectuur Lara Schrijver (Universiteit van Antwerpen) over de radicale Italiaanse architecten en hoe hun ontwerpen binnen de internationale ontwikkelingen passen.

Familieprogramma Midernacht bij Meret en Bart

22 EN 23 APRIL

Feestweekend bij Meret en Bart. In het begin van de meivakantie waren er workshops en rondleidingen voor families. Daarnaast was er een pop-up tentoonstelling van ontwerpen, gemaakt op de scholen die aan het educatieproject *Midernacht bij Meret en Bart* hadden meegedaan.

30 APRIL EN 28 MEI

Familiezondag; workshops en familierondleiding.

Programma bij Future Bodies | Bart Hess

25 JUNI

Familiezondag; workshops en familierondleiding.

1 JULI

Meet & Greet met Bart Hess; speciale ontvangst voor de Vrienden van het museum.

23 JULI T/M 23 AUGUSTUS

Zomervakantie Kunstvakantie. Op vier vrijdagen in de schoolvakantie werden kinderworkshops gehouden, waarbij een 'dier voor de toekomst' werd ontworpen en gemaakt.

13, 20 EN 27 AUGUSTUS

Zes ontvangsten met een introductielesing bij de tentoonstelling voor houders van de Museumkaart.

17 SEPTEMBER

Interview met Bart Hess. Een openbaar gesprek over het grensgebied tussen vormgeving, mode en kunst.

30 SEPTEMBER

Masterclass *Human Fur* met Bart Hess voor (design-) studenten. In deze workshop ontwierp men een *Human Fur*. Bart Hess introduceerde zijn onderzoekende en experimentele aanpak en vervolgens begeleidde hij het ontwerpproces. De confrontatie met materiaal stond centraal. Aan het einde van de dag werd de *Human Fur* vastgelegd op foto en video.

30 SEPTEMBER

Glitch, performance van Bart Hess ter gelegenheid van de Bossche Kunstnacht.

Slow Art Tour

17 SEPTEMBER EN 1 OKTOBER

Het schijnt dat mensen in een museum gemiddeld niet langer dan acht seconden naar een kunstwerk kijken. Wat gebeurt er als je de tijd neemt om maar een paar kunstwerken in het museum te bekijken? Of als een rondleider je nu eens niet vertelt wat er te zien is, maar je zelf een kunstwerk ontdekt door rustig te kijken, en je er vervolgens met anderen over praat? Tijdens de slow art tour neem je de tijd om samen te kijken naar kunst.

Programma bij Sottsass

14 T/M 22 OKTOBER

Herfstvakantie Kunstvakantie met drie workshops voor kinderen onder de titel *Studio Sottsass*.

22 OKTOBER

Lezing door architectuur- en kunsthistoricus Katherine Rosmalen over de denkbeelden en manier van werken van Sottsass.

26 NOVEMBER

Familiezondag; workshop *Vormenjacht* en familierondleiding

1 DECEMBER

Design Works Friday. In samenwerking met de Stads-BiEB werd een event op de vrijdagavond met workshops, talks en food georganiseerd. In het museum kregen deelnemers een *designworkout* door curator Fredric Baas en een museumdocent om te ervaren wat design nu eigenlijk is en waarom dat thuis hoort in een museum.

29 DECEMBER

Workshop *Vormenjacht* tijdens de Kerstvakantie Kunstvakantie.

Publiekszaken: educatie

21

Voor het onderwijs ontwikkelt het museum algemene en op maat gesneden educatieve programma's. Het museum benadert onderwijsinstellingen om museumbezoek in het lesprogramma op te nemen. Veel scholen wisten ook in 2017 de weg naar het museum te vinden, waarbij er steeds meer herhaalbezoek plaatsvindt, een bewijs dat scholen het bezoek inderdaad onderdeel van hun programmering maken. Met 10.721 educatieve bezoeken was 2017 een recordjaar.

Naast museumbezoek wordt samen met het onderwijs en andere partners naar manieren gezocht om cultuureducatie te versterken binnen de scholen. Het museum is hierbij de samenwerkingspartner die adviseert, inspireert en werk uit handen neemt door programma's te initiëren en te ontwikkelen. Steeds vaker worden educatieve medewerkers uit het museum gevraagd om trainingen aan docententeams te geven.

De schoolprogramma's die in het museum ontwikkeld worden, sluiten aan bij kerndoelen van het primair onderwijs en bij de eindtermen van het voortgezet onderwijs. Ook zoekt het museum aansluiting bij de onderwijsprogramma's van mbo-opleidingen die op vormgeving gericht zijn.

Deze manier van werken sluit nauw aan bij de landelijke regeling cultuureducatie met kwaliteit. In 2017 is binnen deze regeling samengewerkt met de koepelorganisaties Kunstbalie, Erfgoed Brabant, Bureau Babel, KITS en de

Muzerije, met de marktplaatsen Plaza Cultura, Phoenix Cultuur en CultuurPuntAltena en met jeugdtheatergroep Artemis.

Educatieprojecten 2017

- *Middernacht met Meret en Bart*: in samenwerking met Plaza Cultura en KIDS, een project voor alle basisscholen uit Vught over ontwerpen, verbeelding en het surrealisme.
- *Verder Kijken Doordenken* in samenwerking met Kunstbalie. Een serie trainingen voor docenten over de methode *Thinking Routines*.
- Museumbezoek *Klas en Kunst* in samenwerking met Muzerije
- *I like school and school likes me*, pilot in samenwerking met jeugdtheatergroep Artemis en het van Maerlant College Eindhoven.
- *Future You*, een designworkout voor het mbo bij de tentoonstelling *Future Bodies* | Bart Hess.
- *Verbeelding*, project op maat voor de Theresiaschool Berlicum, in samenwerking met Plaza Cultura.
- *Museumschatjes*, museumlessen in samenwerking met Erfgoed Brabant.
- *Vormenjacht*, project over design voor het primair onderwijs, in samenwerking met CultuurPuntAltena.
- *Kunstructeur*, In the Pocket, kunst -en techniekproject, in samenwerking met techniekpromotieplatform TechXperience, voor de groepen 1 t/m 8 van het primair onderwijs en de groepen 1-2 van het voortgezet onderwijs.

Omdat in de programma's van het museum altijd ruimte is voor interactie en het zelf maken en doen, zijn de programma's ook aantrekkelijk voor de meer praktisch ingestelde leerlingen van het vmbo en mbo. De programma's bevinden zich op het snijpunt van de domeinen reflecteren, creëren en onderzoeken. De tien verschillende kunstlessen voor het basisonderwijs zijn gecontinueerd, evenals de acht 'kunstworkouts' voor het voortgezet onderwijs.

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch werd in 2017 wederom genomineerd voor de landelijke museumeducatieprijs met het project *Middernacht bij Meret en Bart*.

Deelnamecijfers

per onderwijssoort	2015	2016	2017
primair onderwijs	4.070	4.168	4.715
voortgezet onderwijs (incl. vmbo)	1.473	2.618	3.602
mbo	597	475	707
hbo / wo	708	424	674
docenten	420	337	1.023
Totaal	7.268	8.022	10.721

Marketing & communicatie

22

Bezoekcijfers 2017

In 2017 zijn 78.633 bezoeken geteld. Een kleine daling ten opzichte van het jaar 2016. Dit verschil is toe te schrijven aan de eenmalige piek tijdens het Boschjaar 2016.

De bezoekersaantallen bleven in het voorjaar achter bij de prognose, ondanks een publiciteitsoffensief rond de tentoonstelling *De laatste avant-garde* en de nominatie voor de Museumprijs 2017.

De zomer van 2017 trok echter bijna twee maal zoveel bezoek als voorzien: een deel van de verklaring ligt in het slechte weer (musea in Nederland hadden een derde meer bezoek), een deel van de verklaring ligt in de 'trekkracht' van *Future Bodies* | *Bart Hess*: deze tentoonstelling was de 'blockbuster' van het jaar. Zowel in bezoekersaantallen als -waardering was *Future Bodies* een uitschieter.

In het najaar werd het museum goed bezocht, mede dankzij de vele evenementen (Open Monumentendag, Kunstnacht Den Bosch, opnamedag Tussen Kunst en Kitsch) en het drukke educatieve programma.

De synergie met Het Noordbrabants Museum ('twee musea onder een dak') werkt wederzijds: publiekstrekken versterken elkaar (de combinatie Chiharu Shiota en Bart Hess had een grote overlap in doelgroep en dit versterkte zo de aantrekkingskracht van de Bossche musea in de zomer). Helaas liet het voorjaar zien dat ook het tegendeel het geval kan zijn als er weinig overlap in

doelgroepen voor de tentoonstellingen is. Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch droeg voor 15% bij aan het bezoek van Het Noordbrabants Museum en vice versa was dit 50%.

Wederom brachten educatieve programma's in het voor- en najaar een record aantal leerlingen, scholieren, studenten en docenten naar het museum: 10.721, ruim 13% van het totaalbezoek.

BEZOEKERS IN 2017	78.633
BEZOEKERS IN 2016	82.520
BEZOEKERS IN 2015	75.012
BEZOEKERS IN 2014	88.587

Museumprijs 2017

Op 1 maart werd bekend dat het museum een van de drie genomineerden was voor de Museumprijs 2017, georganiseerd door het Prins Bernhard Cultuurfonds en de BankGiro Loterij, in samenwerking met de Museumvereniging. De prijs is bedoeld om musea die zich weten te onderscheiden te belonen en om een breed publiek bij deze musea te betrekken. De BankGiro Loterij Museumprijs is bestemd voor het museum dat er het beste in slaagt zijn eigen collectie design en/of mode voor een breed publiek te presenteren. De drie genomineerden (naast het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch waren dit Museum Boijmans van Beuningen en het Textielmuseum) waren door een vakjury geselecteerd. Het publiek kon in de periode 27 maart t/m 30 april stemmen.

In zeer korte tijd is, samen met merkstrategiebureau Arthur & Brent en vormgevers Studio Boot, een publiciteitscampagne opgetuigd. Centraal hierin stond de slogan 'Kies voor Design' – een verwijzing naar de koerswijziging van het museum, bedoeld als oproep om online te gaan stemmen. Naast nieuwsbrieven, social mediaposts (met campagne filmpjes) en de website is vooral ingezet op zichtbaarheid in Den Bosch. Vele ondernemers, culturele locaties en zelfs het stadskantoor waren 'stemlokaal' waar men e-mailadressen kon achterlaten. Door de hele stad doken posters en borden op met slogans. De campagneposters werden zelfs gesignaleerd voor het Designmuseum Londen en op de designbeurs in Milaan.

Op 11 mei werd de winnaar bekendgemaakt: het winnende Textielmuseum kreeg 32.115 stemmen (39,7%), Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam eindigde op de tweede plaats met 28.008 stemmen (34,6%) en het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch op de derde plaats met 20.807 stemmen (25,7%). Ondanks deze positionering hebben de nominering en de campagne enorm bijgedragen aan de naamsbekendheid en positionering van het museum als museum voor design. Daarbij maakte het aantal volgers op Instagram en Facebook en nieuwsbriefabonnees een enorme sprong.

Mondriaan tot Dutch design

Het jaar 2017 was door NBTC Holland Marketing, samen met haar partners, uitgeroepen tot themajaar 'Mondriaan tot Dutch Design'. Het themajaar markeerde de introductie van de verhaallijn Mondriaan tot Dutch Design, die bezoekers door heel Nederland naar interessante plaatsen voert die te maken hebben met werken uit de periode van De Stijl en hedendaags Dutch Design. De tentoonstelling *Future Bodies* | *Bart Hess* was onderdeel van het Brabantse programma dat voornamelijk in het teken stond van Dutch design. Onderdeel van de samenwerking was het bezoek van een internationaal persgezelschap aan de tentoonstelling, deelname aan de Brabantnacht en een succesvolle instameet voor social media influencers met een bereik van meer dan een miljoen.

Bezoekersonderzoek in 2017

Per 2017 is afscheid genomen van de Museummonitor van nbtc-nipo research en overgestapt op het Continu Bezoekersonderzoek van Hendrik Beerda Brand Consultancy. Het bezoekersprofiel laat geen significante verandering zien als gevolg van de koerswijziging in het programma.

Sterkten die naar voren komen uit het bezoekersonderzoek: het afwisselend en vernieuwend aanbod van het tentoongestelde en het aantrekkelijke gebouw. Het

museum wordt ervaren als creatief en non-conformistisch. Zwakten: de gemiddelde waardering voor het museum na een bezoek is mager (7,8) – zeker vergeleken met andere musea (8+). Over het algemeen voelen mensen relatief weinig binding met het museum waardoor ook de kans op aanbevelen van het museum achterblijft.

De koerswijziging naar een designmuseum, waarmee het profiel van het museum voor de bezoeker duidelijker wordt, moet op termijn zorgen voor meer herkenbaarheid, waardering en binding. Een belangrijke factor in de algehele beoordeling van het museum is de waardering van het tentoongestelde. Uitschieter was de tentoonstelling *Future Bodies*:

<i>Heaven, Hell & Earth</i>	8.0
<i>CULT</i>	7.7
<i>De laatste avant-garde</i>	7.4
<i>Verkenningen</i>	7.6
<i>Future Bodies</i> <i>Bart Hess</i>	8.7
<i>Ettore Sottsass</i>	7.7
<i>StyleDrive</i>	7.0
<i>Tentoonstellingen gemiddeld</i>	7.7
<i>Collectie</i>	7.4
<i>Museum</i>	7.8

Media-analyse

Per 1 april 2017 wordt de zichtbaarheid in de media gemeten. In de Nederlandse media verschenen in drie kwartalen 480 artikelen, 213 in print en 267 online, met een totale mediawaarde van € 1.962.033,- en een cumulatief bereik van bijna 90 miljoen. De nominatie voor de Museumprijs zorgde voor de grootste pieken in de mate van berichtgeving. Daarnaast zorgde de opening van *Future Bodies* | *Bart Hess* en de discussie rond een mogelijk designmuseum in Eindhoven voor de nodige aandacht.

Jaarlijstjes

Aan de dagbladen was de koerswijziging niet voorbij gegaan. In de traditionele jaarlijstjes met de culturele hoogtepunten eind december waren twee designtentoonstellingen van het museum te vinden. Arjen Ribbens, designcriticus bij het NRC, plaatste *De laatste avant-garde* op de tweede plaats en *Future Bodies* op de vierde plaats in zijn top vijf. Het jaaroverzicht van het Brabants Dagblad was nog positiever: *Future Bodies* was koploper in de top tien van beste cultuuruitingen in Brabant.

Persoverzicht

24

Vughtenaartjes helpen in het Stedelijk Museum.

– in: *Stadsblad Den Bosch*, 01-02-2017

Optimistische blik op de toekomst / Jeroen Junte.

– in: *website Museumtijdschrift.nl*, 15-02-2017

'Ik wantrouw elke ontwerper die nog vazen maakt'- interview Timo de Rijk / Arjen Ribbens.

– in: *NRC Handelsblad*, 16-02-2017

Ma, daar moeten we naartoe! / Gerrit van den Hoven.

– in: *Brabants Dagblad*, 16-02-2017

De Laatste Avantgarde.

– *commerciële bijlage NRC Handelsblad*, 16-02-2017

Tuttiforme / Hilda Bouma.

– in: *fd persoonlijk*, 18-02-2017

Circa 3000 leerlingen uit Vught naar het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch.

– *Bossche Omroep*, 19-02-2017

Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch De laatste avant-garde.

– in: *Fjoezz*, nr. 1 2017

De laatste avant-garde: radicaal design in Italië 1966-1988.

– in: *Art Alert*; jrg. 33 (2017), nr. 2 (maart)

'Design is laaghangend fruit voor musea' / Jeroen Junte.

– in: *Museumvisie*, 2017, nr. 1 (maart)

Ontwerpers zonder publiek / Koen Kleijn.

– in: *De Groene Amsterdammer*, 02-03-2017

Memphis again / Chris Reinewald.

– in: *Facebook*, 22-03-2017

Stadsgezicht: Stemhokje / Bart Gotink.

– in: *Brabants Dagblad*, 13-04-2017

Stem op jouw favo museum en win een prijs naar New York.

– in: *www.lindanieuws.nl*, 24-04-2017

Speels design uit Italië / Maarten Jager.

– in: *De Telegraaf*, 25-04-2017

Timo de Rijk: "Design is voor mij een middel om de wereld te leren kennen" / Koos de Wilt.

– in: *Collect Kunst Antiek Design*; jrg. 22 (2017) nr. 3

'Ontwerpers mogen veel intellectueler worden' / Anneke van Wolfswinkel.

– in: *Zuiderlucht*; jrg. 11, nr. 5 (mei)

'De laatste avant-garde': Italiaans design in Stedelijk van Den Bosch / Maarten Jager.

– in: *Noordhollands Dagblad*, 8 mei 2017

Wat een inspiratiebron, wat een levenslust / Jeroen Junte.

– in: *de Volkskrant*, 26-05-2017

Design hoort óók thuis in de vitrine / Laura de Jong.

– in: *de Volkskrant*, 10-06-2017

Ontwerper Bart Hess scoort met sinister latex-design in Den Bosch / Mark van de Voort.

– in: *Brabants Dagblad*, 27 juni 2017

Design Principles / John van Schagen.

– in: *Scale*, 30-06-2017

Een nieuwe huid / Jeroen Junte.

– in: *Museumtijdschrift*; jrg. 30 (2017), nr. 5

Keramik van Picasso en tijdgenoten.

– in: *Klei*; jrg. 37 (2017), nr. 4 (juli-augustus)

Bart Hess: ik heb een droom / Noor Hellman.

– in: *Trouw*, 01-07-2017

Alles rond het lichaam / Rob Schoonen.

– in: *Eindhovens Dagblad*, 06-07-2017

De maakbare mens van Bart Hess / Arjen Ribbens.

– in: *nrc.next*, 13-07-2017

Stedelijk Museum viert 100 jaar Ettore Sottsass.

– in: *Stadsblad 's-Hertogenbosch*, 26-07-2017

leniemini / Nina Siegal.

– in: *See All This*; jrg. 2, nr. 6 (zomer 2017)

Expo Picasso en tijdgenoten bij Fraeylemaborg Slochteren.

– in: *Regiokrant Hoogezand-Sappemeer*, 09-08-2017

Puntenwaarde / Sietske Roorda.

– in: *fd persoonlijk*, 26-08-2017

Kleurig keramiek uit Italië / Gerrit van den Hoven.

– in: *Brabants Dagblad*, 07-09-2017

Laatste kans> Bart Hess: Future Bodies / Emilie de Bruin.

– in: *De Volkskrant/Sir Edmund*, 09-09-2017

100 jaar Ettore Sottsass.

– in: *Vernissage Art Magazine*; jrg. 24 (2017), nr. 3

100 jaar Ettore Sottsass.

– in: *Art Alert*; jrg. 33 (2017), nr. 8 (oktober)

My Funny Valentine.

– in: *FeelingWonen* – update, oktober 2017

Dutch Design ontworpen / Liesbeth Langouche.

– in: *Collect*; jrg. 22 (2017), nr. 7 (oktober)

StyleDrive in Stedelijk Museum : bestuurder, auto, sieraad / Gerrit van den Hoven.

– in: *Brabants Dagblad*, 13 oktober 2017

Gewone mensen met een museumstuk / Milou van Rossum.

– in: *NRC website*, 13 oktober 2017

Wat vonden we ervan? Celebrating Ceramics: 100 jaar Ettore Sottsass / Jay Plaat.

– in: *De Volkskrant/Sir Edmund*, 14 oktober 2017

Uit beeld / Jolanda van der Ploeg.

– in: *Brabants Dagblad*, 28-10-2017

Celebrating Ceramics: 100 jaar Ettore Sottsass.

– in: *Villa d'Arte*, 31-10-2017

Visueel snoepgoed van gestapelde pillen / Edo Dijksterhuis.

– in: *Het Parool*, 31-10-2017

Sottsass in Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch.

– in: *Klei*; jrg. 37 (2017), nr. 6 (november-december)

Ettore Sottsass volgde zijn nieuwsgierigheid / Wim van der Beek.

– in: *Kunstkrant*, november/december 2017

Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch: nieuwe collectie 2017 / Manus Groenen.

– in: *Metropolis M*; jrg. 38 (2017), nr. 6 bijlage

De beste cultuur van 2017.

– in: *Brabants Dagblad*, 28 december 2017

Top 100 – Beeldende kunst&Design&Architectuur.

– in: *NRC Handelsblad*, 28 december 2017

Vrecensies

Kijk voor alle recente recensies (ook van de hiernaast aanbevolen exposities en voorstellingen) op volkskrant.nl/recensies

Mode

De kledingstukken die Margiela voor het chique Hermès ontwierp, tonen hoe baanbrekend en tegelijk tijdloos ontwerpers kunnen zijn: ModeMuseum Antwerpen, t/m 27/8. *****

Musical

Ook bij het weerzien van de musical *Ciske de Rat* blijkt hij ijersterk en hartverwarmend. De grootste troef is de muziek van Henny Vrienter: t/m 9/7. *****

Beeldende kunst

Een *Koninklijk Paradijs* is een schitterende tentoonstelling over schilder Aert Schouman. Aarvullende objecten geven de man én zijn tijd weer. Dordrechts Museum: t/m 17/9. *****

Wat een inspiratiebron, wat een levenslust. De eerste Nederlandse museumtentoonstelling over radicaal design uit Italië is een feest.

De laatste avant-garde. Radicaal design in Italië 1966-1988
Design

Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, t/m 11/6.

Ruim 120 objecten staan bijna achteloos uitgesteld. Je waant je in een exclusieve vintagewinkel.

Het filmpje is schokkerig. Onder olijbomen op het Italiaanse platteland zit een hippiefamilie in een kring aan tafel. Er wordt gegeten en gelachen. Opmerkelijk aan dit idyllische tafereel is die strakwitte designtafel met een geometrisch ritmisch zwart lijnen. Een betonnen gat in de grond is de entree tot een ondergrondse woning. Het wekt de suggestie dat de moderne mens in een zeer nabije toekomst op een radicaal andere manier zal wonen en leven.

Deze film van het Italiaanse architectencollectief Superstudio kenmerkt de vooruitstrevende rebelle van de vroege jaren zeventig. De nakende revolutie die vrouw, arbeider en consument zou bevrijden sijpelde door naar design en architectuur. En Italië was daarvan het epicentrum, zo blijkt op de expositie *De laatste avant-garde. Radicaal Design in Italië 1966-1988* in het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch (SM-S).

Het experimentele gedachtegoed van collectieven als Superstudio, Archizoom en UFO in begin jaren zeventig vormt het hart van deze expositie. Kort samengevat: in de toekomst zouden steden grootschaliger worden, zo was de gedachte. De architectuur zou naar gelijkvormigheid streven. De mens zou leven in geconditioneerde ruimten waar het altijd een comfortabele 21 graden was, denk

aan winkeletra en woontorens. Bovendien zou de grens vervagen tussen stad en platteland door oprukkende technologieën als telefoon en televisie. Dan worden woonbunkers in olijfgaarden dus opeens logisch.

Deze radicale ideeën werden uitgewerkt in experimentele meubels, die bijvoorbeeld schakelbaar waren of eenvoudig aan te passen aan individuele wensen. Maar zoals dat dan gaat in Italië, de vormen zijn zwierig, de kleuren parmantig en de materialen en technieken hightech. De *Superonda Sofa* is een golvende lijn van glanzend zacht schuim die zich tot in het eindeloze kan uitstrekken. In de ligstoel *Mies* is de kale vormtaal van de supermodernist Mies van der Rohe tot abstractie geminimaliseerd. Hiervan zijn er uiteraard maar weinig in huiskamers beland.

In culturele kringen werden deze ontwerpen omarmd, behalve in Nederland, waar deze buitenissige ontwerpen onder het juk van het cal-

vinistische modernisme werden afgeserveerd als wansmaak. De laatste avant-garde is dan ook de eerste museumtentoonstelling in Nederland over dit radicale design.

De laatste avant-garde biedt vooral veel kijkplezier. Het al even radicale uitgangspunt belicht de materiële uitwerking van de utopische ideeën: de schetsen, pamfletten en beeldcollages komen er bekaaid vanaf. Met ruim 120 objecten die in één grote ruimte bijna achteloos staan uitgesteld, waan je je in een exclusieve vintagewinkel. De indeling is losjes chronologisch.

Zo wordt het radicale design ingeluid door het *space age design* dat nieuwe expressieve vormen verkende, zoals een kapstok die oogt als een cactus of een plastic graspol met metershoge sprieten om in te hangen. Deze industriële vernieuwing was de vruchtbare humuslaag waarop radicale ideeën konden groeien. Ideeën die in de jaren tachtig culmineerden in het ontwerpplaat-

form Memphis, dat met 'pop design' vol barokke vormen, Afrikaanse decoraties en lieflijke pastelkleuren een brug wilde slaan tussen hoge en lage cultuur, tussen kunst en kitsch. De compromisloze toekomstvisie van de Italiaanse radicale avant-garde kreeg een ironische cadeauverpakking. Uiteindelijk zou de Memphisbeweging veel bekender en invloedrijker worden. Maar 'de laatste avant-garde' bestond toch echt uit de voorgangers van de jaren zeventig.

Het SM-S had geen beter moment kunnen kiezen voor dit historische overzicht. In een tijd waarin economische onzekerheid, ideologische angst en esthetische nostalgie de dromen van ontwerpers en architecten verlammen, kan dit radicale design als broodnodige inspiratie dienen. Het is pure levenslust verpakt in avontuurlijke producten vol humor en theater. Wat een optimistisch vooruitgangsgeloof en lef. Wat een feest!
Jeroen Junte

O EIGENZINNIGE KOERS

Directeur Timó de Rijk wil terug naar de basis met een volwaardig designmuseum.

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch (SM-S) verandert de komende jaren in een volwaardig designmuseum. Dat is de

missie van directeur Timó de Rijk die het afgelopen najaar aantrad. De voormalig hoogleraar designhistorie aan de TU Delft zet daarmee de succesvolle koers van zijn voorganger René Pingen overboord, die presenteerde kunst en design naast en door elkaar. 'Ik

ga juist terug naar de basis. Dit museum is een voortzetting van Museum Kruthuis, dat in 1984 werd opgericht en zich hoofdzakelijk richtte op keramiek en later ook sieraden. In 2005 werd de naam veranderd en verhuisde het naar het huidige gebouw in de bin-

nenstad. Maar in essentie is dit altijd een museum voor vormgeving geweest', aldus De Rijk. Afgaande op *De laatste avant-garde*, zijn eerste expositie, kiest hij een eigenzinnige koers. Het postmodernisme is in Nederland te lang - onterecht - verguisd.

Archizoom Associati, *Mies*, stoel voor meubelmerk Poltronova, 1969. Foto Erik en Petra Hesmerg

De Volkskrant

26 mei 2017

Bedrijfsvoering

25

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch ontvangt subsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch. Deze subsidiebijdrage dekt de kosten voor personeel en huisvesting. Alle overige projecten en activiteiten kunnen alleen mogelijk gemaakt worden door bijdragen van derden/subsidies, sponsoring en eigen inkomsten uit de museumshop, entreegelden, publieksactiviteiten, schoolbezoeken en verhuur. Door de nawerking van het stilleggen van de programmering in 2016 is het realiseren van externe bijdragen voor de tentoonstellingen moeilijk te realiseren geweest.

Er staat sinds de verzelfstandiging grote financiële druk op de organisatie die het realiseren van ambitieuze tentoonstellingsplannen tot een uitdaging maakt. In de hele organisatie wordt bewust gekeken naar alle mogelijkheden voor besparingen en het verwerven van financiering en subsidiëring. Sinds begin 2017 worden de tentoonstellingen en andere (tijdelijke) activiteiten gerealiseerd door middel van een projectgestuurde organisatie met bijbehorende projectbegrotingen.

Fondsen en sponsors

IN 2017 WERDEN VAN DE VOLGENDE FONDSEN EN SPONSOREN BIJDRAGEN ONTVANGEN:

Mondriaan Fonds € 3.000
afrekening voor de het project *Reinventing Happiness*
Museumvereniging € 500
bijdrage deelname Museumeducatieprijs 2017
Prins Bernhard Cultuurfonds € 3000
bijdrage deelname Museumprijs 2017
Fonds 21 € 20.000
bijdrage voor de tentoonstelling *Future Bodies* | Bart Hess
Mondriaan Fonds Bijdrage Collectieprogramma 2016/2017 van totaal € 90.000. Hierop is in 2016 reeds een voorschot ontvangen.

Stichting Vrienden Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch

Club Stedelijk van de Stichting Vrienden Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch is in 2017 actief geworden en had ultimo 2017 34 zakelijke leden. Club Stedelijk is een netwerkclub voor innovatieve ondernemers die zich inzetten voor het museum. In 2017 hebben drie bijeenkomsten plaatsgevonden.

In 2017 heeft de Stichting Vrienden een bedrag van € 115.500 geschonken voor het realiseren van grote tentoonstellingen en een bedrag van € 50.000 voor versterking van de collectie.

Raad van Toezicht

Het museum wordt geëxploiteerd door de Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch. De stichting wordt bestuurd door een directeur/bestuurder. De toezicht houdende taken worden uitgevoerd door de Raad van Toezicht die vanaf 1 januari 2014 in functie is. De Raad van Toezicht handelt volgens de Code Cultural Governance en bestuur en toezicht verhouden zich tot elkaar zoals beschreven in de Code. In de praktijk betekent dit dat de directeur/bestuurder verantwoordelijk is voor het reilen en zeilen van het museum. De Raad van Toezicht stelt de begroting en de jaarrekening vast en ziet toe op welke wijze de doelstellingen van het museum worden gerealiseerd. De directeur/bestuurder wordt benoemd door de Raad van Toezicht die ook jaarlijks zijn functioneren bespreekt. De leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door het college van B&W van de gemeente 's-Hertogenbosch.

In 2017 vergaderde de Raad van Toezicht drie keer. Daarnaast vond geregeld overleg plaats tussen de voorzitter en de directie over lopende zaken, het leggen van contacten en adviezen.

De jaarrekening 2017 werd door de Raad van Toezicht vastgesteld, evenals de begroting 2018.

De controle van de jaarrekening door de accountant werd positief beoordeeld.

De leden van de Raad van Toezicht hebben in 2017 afgezien van hun vacatiegelden.

Leden

- Patrick Lammers (voorzitter). Chief Executive Officer van Essent en Country Chair namens Innogy, moederbedrijf van Essent, in Nederland.
- Claudia Mennen- Vermeule (financiën). Chief Financial Officer en lid Raad van Bestuur Brand Loyalty Group.
- Hugo Bongers (lid), voormalig zakelijk directeur Museum Boijmans van Beuningen Rotterdam en Stedelijk Museum Amsterdam (tot 6 maart 2017).
- Titus M. Eliëns (lid), voormalig Hoofd Collecties Gemeentemuseum Den Haag en voormalig hoogleraar Industriële Vormgeving aan de Universiteit Leiden (vanaf 12 oktober 2016).
- Herman Lerou (lid), architect BNA en actief in diverse functies rondom beheer, communicatie over en restauratie van de Sint-Jans kathedraal in 's-Hertogenbosch.

Stichting Beheer Museumkwartier

In opdracht van de gemeente 's-Hertogenbosch en de provincie Noord-Brabant vervult de Stichting Beheer Museumkwartier de rol als verhuurder en beheerder van de gebouwen van beide musea en het kantoorcomplex. De stichting is verantwoordelijk voor het in stand houden van het museumcomplex en de gebouw gebonden installaties. Tevens coördineert de stichting de noodzakelijke reparaties en het onderhoud van het gebouw en de installaties.

In overleg met de accountant zijn afspraken gemaakt over het creëren van een onderhoudsvoorziening voor gebouw en installaties. Omdat de beheerstichting geen reserves kan vormen, is die voorziening in beheer van het museum. Grondslag is het actuele Meerjaren Onderhouds Plan van de Stichting Beheer Museumkwartier.

Financieel

26

BALANS PER 31 DECEMBER 2017 (BEDRAGEN IN DUIZENDEN EURO'S)

ACTIVA	31 december 2017	31 december 2016
Vaste activa:		
Materiele vaste activa	588	805
Totaal vaste activa	588	805
Vlottende activa:		
Vorraden	25	39
Vorderingen	430	306
Liquide middelen	626	783
Totaal vlottende activa	1081	1128
TOTAAL ACTIVA	1669	1933
PASSIVA	31 december 2017	31 december 2016
Eigen vermogen:		
Algemene reserve	448	522
Bestemmingsreserves	770	937
Totaal eigen vermogen	1218	1459
Vorzieningen:	193	170
Schulden:		
Langlopende schulden	0	0
Kortlopende schulden	258	304
Totaal schulden	258	304
TOTAAL PASSIVA	1669	1933

Dit verkorte financiële verslag is ontleend aan het financieel jaarverslag 2017 van de Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch. Bij het financieel jaarverslag is een goedkeurende controleverklaring van de accountant overlegd.

Het jaar 2017 wordt afgesloten met een negatief saldo van baten en lasten van € 240.727.

De algemene reserve neemt af en bedraagt € 448.084 per 31 december 2017.

De bestemmingsreserves en -fondsen nemen af met € 143.927 en bedragen € 962.861. Deze reserve bestaat grotendeels uit de egaliseringsreserve inrichting (€ 543.527).

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch ontvangt conform art. 10 van de verzelfstandigingsovereenkomst een structurele subsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch.

De subsidiebeschikking wordt jaarlijks vastgesteld. Vanaf 2018 worden er meerjarenafspraken gemaakt.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN PER 31 DECEMBER 2017 (BEDRAGEN IN DUIZENDEN EURO'S)

BATEN	31 december 2017	31 december 2016
Bijdragen van derden	220	820
Subsidie gemeente	1951	1947
Overige bijdragen	706	734
TOTAAL BATEN	2877	3501
LASTEN		
Personeelskosten	842	731
Overige bedrijfskosten	2031	2337
Inkoop- en voorraadkosten	241	328
Rentebaten en lasten	3	4
TOTAAL LASTEN	3117	3400
OVER/TEKORT	-240	101
DEKKING OVER/TEKORT		
Bestemmingsreserve		
Bestemmingsfonds	22	-24
Egaliseringsreserve inrichting	-188	-114
Overige reserves	-74	239
TOTAAL DEKKING OVER/TEKORT	-240	101

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling:

De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten. Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingprijs. Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd; verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn, rekening houdend met de grondslagen voor de voorzieningen.

Organisatie

27

De Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch heeft per 31-12-2017 19 personen in dienst (12,56 fte). Daarnaast beschikt het museum over payroll personeel (suppoosten 17 personen, 3,9 fte), zzp'ers (19 personen), stagiaires, (2 personen) en vrijwilligers (22 personen).

Het ziekteverzuim in 2017 bedroeg 1,5%.

De gemiddelde leeftijd per 31/12/2017 is 43,14 jaar.

De directie en medewerkers van de Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch ontvangen een salaris conform de Museum cao.

DIRECTIE

Timo de Rijk, directeur

Thea Sterken, managementassistent

COLLECTIE EN TENTOONSTELLINGEN

Fredric Baas, conservator

Elly Stegeman, conservator

Marte Rodenburg, assistent conservator

COMMUNICATIE EN MARKETING

Martijn van Ooststroom,

manager marketing en communicatie

BEDRIJFSVOERING

Renée Bettonvil, commercieel medewerker

Dénise van Bokhoven, financiële administratie

Elsbeth Huber, commercieel medewerker

Joke Kuypers, facilitair medewerker

Thessa Lookman, hoofd bedrijfsvoering

PUBLIEKSZAKEN

Madelon van der Avoort, educatie

Joke Backx, hoofd publiekszaken

Wil van Gils, informatiespecialist

Katherine Rosmalen, educatie

Liesbeth Wassink (reintegratietraject)

VLOERMANAGERS

Marjolein van Bokhoven

Malou van Doormaal

Anneloes Ebing (vanaf 21 juni 2017)

Machiel Marsé

Anne Salet

SUPPOOSTEN

Eva van Asseldonk (tot 31 oktober 2017)

Koen Baakman (tot 25 juni 2017)

Silvie Buenen

Geoffrey van Dijk

Malou van Doormaal (tot 04 oktober 2017)

Nadja van de Griendt (per 25 september 2017)

Sam Gulpen

Max van den Hout (per 05 december 2017)

Fang Hu

Lotte Huijs (tot 01 februari 2017)

Kim van Kessel (tot 06 oktober 2017)

Roosje Lalihatu (tot 13 augustus 2017)

Wim de Leeuw (per 25 september 2017)

Anouk van Leeuwen (tot 24 november 2017)

Antje van Oosten (per 27 oktober 2017)

Oscar Peters (per 23 oktober 2017)

Marly Pijnenburg (per 01 september 2017)

Emy van Rijt (per 25 september 2017)

Corné van de Schoor (per 23 oktober 2017)

Elke Slegers (per 28 november 2017)

Geert Snijders (tot 15 mei 2017)

Koes Staassen (tot 30 september 2017)

Adrien Stanziani

Sophia Steenberg (tot 15 december 2017)

Merel Stolker (tot 05 oktober 2017)

Niels van Uden

Sander Vermeer

Jeanine Vloemans (per 01 augustus 2017)

Boukje Voet (tot 27 oktober 2017)

Marie-Louise Wasiela (per 01 september 2017)

STAGIAIRES

Fleur van den Akker (7 december 2017 - 9 maart 2018)

Sophie Beekelaar (24 januari 2017 - 24 juni 2017)

Marith Clignet (14 november 2016 - 30 april 2017)

Elke Heesakkers (1 mei 2017 - 4 juli 2017)

Ilona Heimans (8 december 2016 - 10 maart 2017)

Floor Hofman (10 november 2016 - 18 januari 2017)

Chantal Lenting (1 februari 2017 - 30 april 2017)

Valerie Lerou (1 juli 2017 - 14 oktober 2017)

Marijke Lucas (1 februari 2017 - 30 april 2017)

Marleen Moelands (11 januari 2017 - 30 april 2017)

Mariska van Schijndel (14 november 2016 - 3 februari 2017)

Lakshana Soekhradj (3 februari 2017 - 16 juni 2017)

Michelle Vermeer (1 mei 2017 - 7 juli 2017)

Eva Vervoort (1 februari 2017 - 30 april 2017)

Amber Wildeman (21 augustus 2017 - 22 december 2017)

Lisa van Vorstenbosch (28 augustus 2017 - 15 januari 2018)

MUSEUMDOCENTEN

Sofie Boon

Corine Brekveld

Bieke Carpentier

Marian van Esch

Sanne Evertz

Leonie Gossens

Fien de Graaf

Kim van Kessel

Jolinda de Lang

Valerie Lerou

Maartje Tegelaar

Nico Thöne

Sabina Timmermans

Christel Verdaasdonk

TECHNIEK

Stef van den Dungen

Pim Kersten

Charles Popelier

Balt van Rijn

Chris Ruhe

Etiënne Timmermans

VRIJWILLIGERS MUSEUMSHOP

Ans de Vos

Mina Bettinger

Gertie van den Boogaard

Meyk van Dijk

Thea Hennevelt

Yvonne van Herwijnen

Marion Kropman

El van der Linden

Tonneke van Lokven

Elvira Marugg-Heinemann

Elly Muizers-Wolters

Yolanda Peek

Lilian Pennings

Lya Rijks

Simone Roos – Le Large

Beppie Schoondermark

Vera Scheurs

Lot Stok

Ligia van den Udenhout

Fanny Verbunt

Ine Wijen

Colofon

Tekst, redactie en productie

medewerkers Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch

Fotografie

Jan Broekstra (foto's Yatai)

Erik & Petra Hesmerg (*productfoto's De laatste avant-garde*)

Bart Hess (*videostills eigen werk / omslag*)

Joep Jacobs (*tentoonstellingsfoto's StyleDrive, foto's gebouw*)

Billie-Jo Krul (*portretten bezoekers / tentoonstellingsfotografie*)

Ben Nienhuis (*tentoonstellingsfotografie / fotografie museumprijs*)

Inga Powilleit (*tentoonstellingsfoto's Future Bodies | Bart Hess*)

Otto Snoek (*portretfoto's StyleDrive*)

Projectcoördinatie

Denise Wieldraaijer, Arthur & Brent

Grafisch ontwerp

Annemarie van Pruysen, *PuntDef.nl*

Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch

De Mortel 4, 5211 HV 's-Hertogenbosch

Kantoor

Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch

www.sm-s.nl

© 2018 Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch

**stedelijk museum
s-hertogenbosch**

DE MORTEL 4, 5211 HV 'S-HERTOGENBOSCH
WWW.SM-S.NL

Uitgebracht aan:
het bestuur van
Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
Waterstraat 16
5211 JD 's-Hertogenbosch

Betreft:
financieel verslag 2017

Inhoudsopgave

Behorende bij het financieel verslag over het boekjaar 2017 van Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch.

Referentienummer: 76098260

Accountantsrapport

1	Verklaring	1
2	Algemene gegevens	2

	Bestuursverslag	4
--	-----------------	---

Jaarrekening

1	Balans per 31 december 2017	8
2	Staat van baten en lasten over 2017	10
3	Kasstroomoverzicht	11
4	Toelichting op de jaarrekening	12
5	Toelichting op de posten van de jaarrekening	16

	Overige gegevens	20
--	------------------	----

Bijlagen

1	Specificaties balans per 31 december 2017	24
2	Specificaties staat van baten en lasten over 2017	26
3	WNT verantwoording 2017	32

1 Verklaring

Bij de jaarrekening is een controleverklaring verstrekt. Voor de inhoud van deze verklaring verwijzen wij naar het hoofdstuk 'Overige gegevens' van het financieel verslag.

2 Algemene gegevens

2.1 Zakelijke gegevens van de stichting

rechtsvorm	stichting
bedrijfsadres	Waterstraat 16 , 5211 JD 's-Hertogenbosch
statutaire naam	Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
handelsnaam	Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
Kamer van Koophandel	56588356
bestuurder	T.R.A. de Rijk
commissarissen	P. Lammers (voorzitter) C.M.P. Mennen-Vermeule H. Lerou T.M. Eliens

2.2 Vaststelling jaarrekening vorig boekjaar

De jaarrekening over het voorafgaande boekjaar van Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch is door de Raad van Toezicht vastgesteld op 5 juli 2017.

De hierbij vastgestelde verdeling van het resultaat luidt:

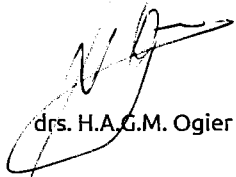
	€
toevoeging overige reserves	238.408
onttrekking bestemmingsreserve	-23.557
onttrekking egaliseringsreserve inrichting	-114.000
	<hr/> 100.851 <hr/>

Wij zijn graag bereid tot het verstrekken van nadere toelichtingen.

Tilburg, 19 maart 2018

Hoogachtend,

ABAB Accountants B.V.

drs. H.A.G.M. Ogier AA

Bestuursverslag 2017

Algemene informatie

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch is een museum voor hedendaagse kunst en design. Het museum is vanaf 1 januari 2014 een zelfstandige stichting. De Stichting kent een directeur/bestuurder en een Raad van Toezicht.

Raad van Toezicht

Patrick Lammers (voorzitter). Chief Executive Officer en lid Raad van Bestuur RWE/Essent
Claudia Mennen – Vermeule (financiën). Chief Financial Officer en lid Raad van Bestuur Brand Loyalty Group

Hugo Bongers (lid) was o.a. zakelijk leider Stedelijk Museum Amsterdam en Museum Boijmans Van Beuningen en directeur van de Rotterdamse Kunststichting. Tot 6 maart 2017.

Herman Lerou (lid) architect BNA en actief in diverse functies rondom beheer, communicatie over en restauratie van de kathedrale basiliek St. Jan

Titus Eliëns (lid). Kunsthistoricus. Was onder meer Hoofd Collecties gemeentemuseum Den Haag en Hoogleraar Industriële Vormgeving aan de universiteit te Leiden

Directeur/bestuurder

dr. T.R.A. de Rijk.

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch ontvangt conform art. 10 van de verzelfstandigingsovereenkomst een jaarlijkse subsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch. De subsidiebeschikking wordt jaarlijks vastgesteld op basis van de subsidieafspraken. De collectie en het gebouw zijn eigendom van de gemeente.

Na het overlijden van René Pingen in het voorjaar van 2016 besloten Raad van Toezicht en directie de koers van het museum te concentreren op design. Daaruit voortvloeiend zal ook de naam van het museum medio 2018 wijzigen in Design Museum Den Bosch. De doelstelling bij deze gewijzigde koers luidt: het belichten, discussiëren en benutten van de culturele betekenis van vormgeving, waarbij het design van de twintigste en eenentwintigste eeuw wordt verzameld en gepresenteerd en de geschiedenis, de actualiteit en de toekomstige kwaliteit van design met elkaar worden verbonden.

Financiële instrumenten

De financiële instrumenten zijn op de balans als activa en passiva verantwoord. De op de balans opgenomen financiële instrumenten bestaan voornamelijk uit handelsdebiteuren, liquide middelen, lang- en kortlopende leningen en leveranciers en handelskredieten. Hierover loopt de stichting rente- en kredietrisico. De stichting maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten om deze risico's af te dekken.

Financiële informatie

Het jaar 2017 wordt afgesloten met een negatief saldo van baten en lasten van € 238.408

De algemene reserve neemt af en bedraagt € 448.084 per 31 december 2017.

De bestemmingsreserves en -fondsen nemen af met € 143.927 en bedragen € 962.861 Deze reserve bestaat grotendeels uit de egaliseringsreserve inrichting (€ 543.527).

Toekomstige ontwikkelingen

In 2018 zal de koerswijziging zichtbaar worden in de programmering. Ook zal de nadruk liggen op het verbeteren van de financiële positie middels het werven van fondsen en het vergroten van de eigen inkomsten uit zakelijke verhuur en de museumshop. Deze effecten zullen vanaf 2019 effect moeten resulteren en zichtbaar worden in de exploitatiebegroting.

Personeel

De Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch heeft 19 personen in dienst (12,56 fte). Daarnaast beschikt het museum over een flexibele schil van payroll-personeel (suppoosten, 17 personen), ZZP-ers (19 personen) stagiaires (2 personen) en vrijwilligers (22 personen).

Het ziekteverzuim in 2017 bedroeg 1,5 %

De gemiddelde leeftijd per 31/12/2017 is 43,14 jaar.

De directie en medewerkers van de Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch ontvangen een salaris conform de Museum CAO

De leden van de Raad van Toezicht hebben in 2017 afgezien van het ontvangen vacatiegeld. Er zijn wel reiskosten vergoed.

In 2017 is geen sprake van overschrijding van de grensbedragen conform de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semiepublieke sector (WNT).

Risico's en onzekerheden

Diverse risico's in de bedrijfsvoering zijn afgedekt middels een verzekeringspakket.

Daarnaast biedt het weerstandsvermogen voldoende dekking voor het waarborgen van continuïteit van de onderneming.

Informatie over toepassing gedragscodes

Het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch is lid van de Nederlandse Museumvereniging en het is een geregistreerd museum, waarbij periodiek herijking plaatsvindt. De museummedewerkers conformeren zich bij hun aanstelling aan de ethische code van de musea van de International Council of Museums (ICOM). De Raad van Toezicht werkt volgens de Code Cultural Governance.

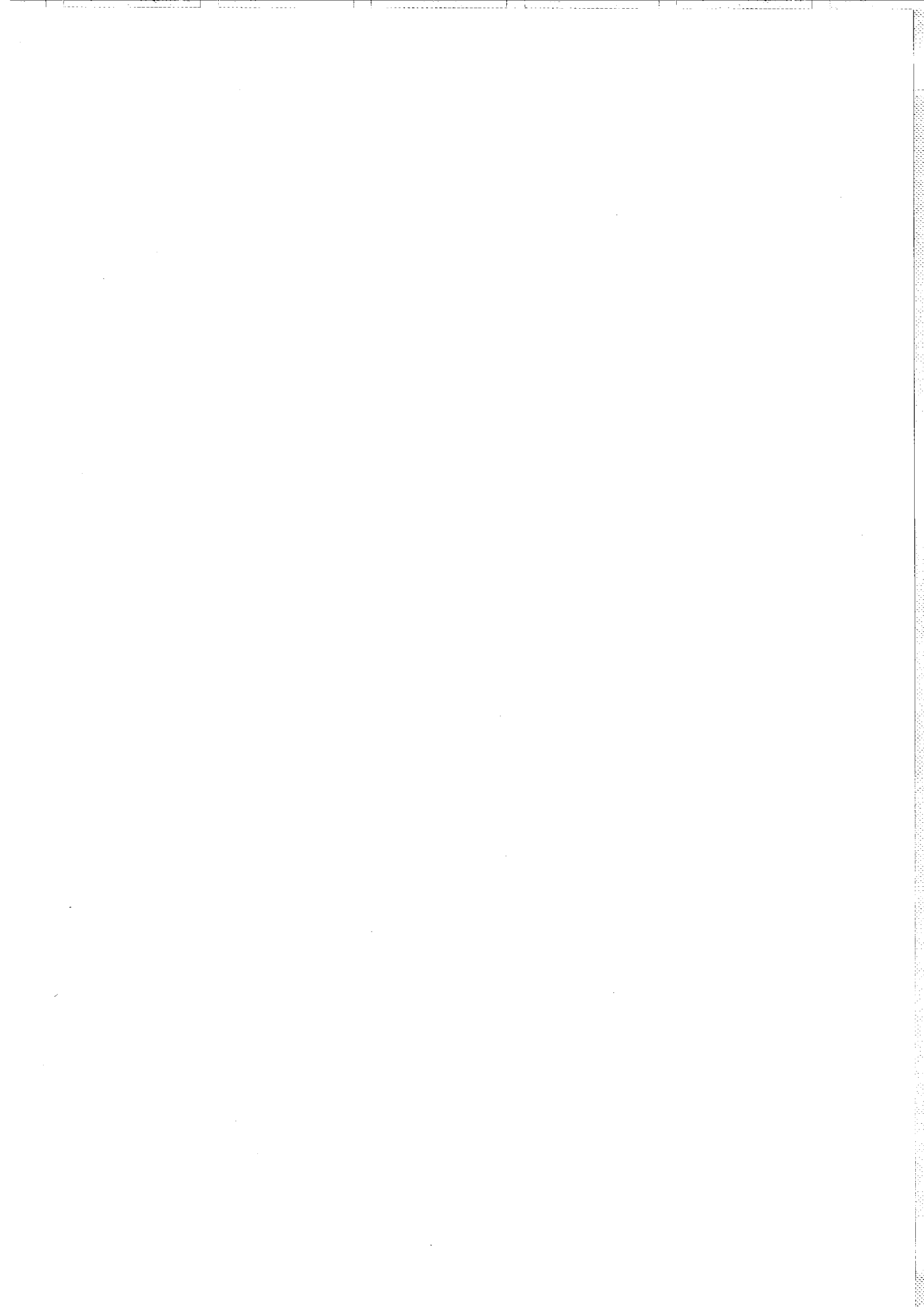
Begroting 2018

Voor het boekjaar 2018 zal gewerkt worden met onderstaande begroting (in €):

	Begroting 2018 €
<i>Baten</i>	
subsidie opbrengsten	2.004.960
bijdragen van derden	344.000
winkelverkopen	341.000
entreegelden	262.500
opbrengsten overige activiteiten	50.000
Totaal	3.002.460
<i>Directe kosten</i>	
Inkoopwaarde verkoop	270.196
Totaal	270.196
Bruto Marge	2.732.264
<i>Lasten</i>	
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	268.921
Lonen salarissen en sociale lasten	879.998
Afschrijving vaste activa	145.344
Huisvestingskosten	676.488
Kosten collectie	73.000
Inventaris en ICT kosten	100.500
Kosten vervoermiddelen	2.500
Kantoor- en administratiekosten	66.500
Overige personeelskosten	60.995
Tentoonstellingskosten	482.000
Marketingkosten	90.000
Publiekszaken	75.000
Overige algemene kosten	30.000
Totaal	2.951.246
Baten minus lasten	-218.982
<i>Financiële baten en lasten</i>	
Totaal	0
Overschot/tekort	-218.982
<i>Resultaat bestemming</i>	
bestemmingsfonds collectievorming	
egalisatiefonds inrichting	-118.344
overige reserve	-100.638
Totaal	-218.982

's-Hertogenbosch, 19 maart 2018

Het bestuur
dr.T.R.A. de Rijk

1 Balans per 31 december 2017 (ná verwerking voorstel resultaatbestemming)

ACTIVA

	31 december 2017		31 december 2016	
	€	€	€	€
Vaste activa				
Materiële vaste activa				
inventaris		587.803		804.931
Vlottende activa				
Vorraden				
handelsgoederen		24.487		38.744
Vorderingen				
debiteuren	34.822		56.143	
omzetbelasting	56.245		76.709	
overige vorderingen en overlopende activa	339.179		173.212	
		430.246		306.064
Liquide middelen		626.404		783.572
		1.668.940		1.933.311

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatie doeleinden
ABAB Accountants B.V.

PASSIVA

	31 december 2017		31 december 2016	
	€	€	€	€
Eigen vermogen				
bestemmingsfondsen	226.510		204.879	
egaliseringsreserve inrichting	543.527		731.867	
overige reserves	448.084		522.102	
		1.218.121		1.458.848
Voorzieningen				
voorziening voor groot onderhoud	82.824		170.042	
voorziening in verband met reorganisaties	110.000		-	
		192.824		170.042
Kortlopende schulden				
crediteuren	137.408		146.096	
loonbelasting, volks- en werknemersverzekeringen	-		34	
pensioenfonds	8.678		10.249	
overige schulden en overlopende passiva	111.909		148.042	
		257.995		304.421
		1.668.940		1.933.311

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Jaarrekening • pagina 9

2 Staat van baten en lasten over 2017

	01-01-2017 t/m 31-12-2017	begroot 01-01-2017 t/m 31-12-2017	afwijking budget tov realisatie 2017	01-01-2016 t/m 31-12-2016
	€	€	€	€
<i>Baten</i>				
subsidie opbrengsten	1.951.280	1.951.280	-	1.946.790
bijdragen van derden	219.877	218.226	1.651	820.213
winkelverkoppen	332.808	350.000	-17.192	459.232
kunstuitleen	787	-	787	5.593
entreegelden	277.532	227.500	50.032	150.837
opbrengsten overige activiteiten	94.657	55.639	39.018	118.533
	<u>2.876.941</u>	<u>2.802.645</u>	<u>74.296</u>	<u>3.501.198</u>
<i>Directe kosten</i>				
inkoopwaarde winkelverkoppen	209.103	237.000	-27.897	293.890
inkoop museumkaarten	25.982	-	25.982	13.675
overige inkoop- en voorraadkosten	6.203	37.900	-31.697	20.312
	<u>241.288</u>	<u>274.900</u>	<u>-33.612</u>	<u>327.877</u>
bruto-marge	<u>2.635.653</u>	<u>2.527.745</u>	<u>107.908</u>	<u>3.173.321</u>
<i>Lasten</i>				
kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	225.403	245.712	-20.309	491.477
lonen, salarissen en sociale lasten	841.740	830.698	11.042	730.693
afschrijving vaste activa	142.839	143.344	-505	142.789
overige waardeveranderingen van immateriële en materiële vaste activa	59.289	-	59.289	-
overige lasten	1.604.173	1.539.820	64.353	1.703.976
	<u>2.873.444</u>	<u>2.759.574</u>	<u>113.870</u>	<u>3.068.935</u>
Baten minus lasten	<u>-237.791</u>	<u>-231.829</u>	<u>-5.962</u>	<u>104.386</u>
<i>Financiële baten en lasten</i>				
rentebaten en soortgelijke opbrengsten	874	-	874	2.492
rentelasten en soortgelijke kosten	3.810	3.000	810	6.027
	<u>-2.936</u>	<u>-3.000</u>	<u>64</u>	<u>-3.535</u>
Financiële baten en lasten	<u>-2.936</u>	<u>-3.000</u>	<u>64</u>	<u>-3.535</u>
Tekort	<u>-240.727</u>	<u>-234.829</u>	<u>-5.898</u>	<u>100.851</u>

Resultaatbestemming

	2017	2016
<i>Toevoeging/onttrekking aan:</i>		
bestemmingsfonds	21.631	-23.557
egalisereserve inrichting	-188.340	-114.000
overige reserves	-74.018	238.408
Totaal	<u>-240.727</u>	<u>100.851</u>

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

3 Kasstroomoverzicht

	2017	2016
Baten minus lasten	-237.791	104.386
<i>Aanpassingen voor aansluiting met het bedrijfsresultaat</i>		
aanpassingen voor afschrijvingen	142.839	142.789
aanpassingen voor (terugneming van) bijzondere waardeverminderingen	59.289	-
toename (afname) van de voorzieningen	22.782	30.126
	224.910	172.915
<i>Veranderingen in werkkapitaal</i>		
afname (toename) van handelsdebiteuren	21.321	-24.774
afname (toename) van voorraden	14.257	8.661
toename (afname) van handelscrediteuren	-8.688	53.774
afname (toename) van overige vorderingen	-145.503	218.162
toename (afname) van overige schulden	-37.738	-223.798
	-156.351	32.025
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	-169.232	309.326
ontvangen interest	874	2.492
betaalde interest	-3.810	-6.027
	-2.936	-3.535
Kasstroom uit operationele activiteiten	-172.168	305.791
verwerving van materiële vaste activa	-	-4.343
ontvangsten uit hoofde van vervreemding van materiële vaste activa	15.000	-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	15.000	-4.343
mutatie geldmiddelen	-157.168	301.448
geldmiddelen begin boekjaar	783.572	482.124
geldmiddelen einde boekjaar	626.404	783.572
De geldmiddelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
	31-12-2017	31-12-2016
liquide middelen	626.404	783.572

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Jaarrekening • pagina 11

4 Toelichting op de jaarrekening

4.1 Algemene informatie

statutaire naam	Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
rechtsvorm	stichting
statutaire zetel	's-Hertogenbosch
Kamer van Koophandel	56588356
bedrijfsadres	Waterstraat 16 , 5211 JD 's-Hertogenbosch

4.2 Grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Stichtingsactiviteiten

De stichtingsactiviteiten bestaan uit het verzamelen en presenteren van werken op het gebied van de moderne en hedendaagse beeldende kunst en vormgeving, alsmede het verbreiden en het stimuleren van de belangstelling voor de beeldende kunst en vormgeving in de gemeente 's-Hertogenbosch en ver daarbuiten.

Toepasselijk verslaggevingsstelsel

Volgens de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Titel 9 BW 2) is de rechtspersoon geen stichting waarop de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW van toepassing zijn. De jaarrekening is opgesteld volgens de bepalingen van Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640.

Schattingen

Significante schattingen doen zich voor bij de materiële vaste activa, voorzieningen, bijzondere waardeverminderingen en pensioenen.

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het bestuur van de stichting schattingen en gaat van bepaalde veronderstellingen uit die van invloed kunnen zijn op de waardering van de activa, passiva en de uitkomsten van de winst-en-verliesrekening. De werkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen en veronderstellingen. Significante schattingen doen zich voor bij de materiële vaste activa en de voorziening groot onderhoud.

Financiële instrumenten

Algemeen

De onderneming maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten, die in de balans als activa en passiva zijn verantwoord. De op de balans opgenomen financiële instrumenten bestaan voornamelijk uit handelsdebiteuren, liquide middelen, lang- en kortlopende leningen en leveranciers en handelskredieten. Over deze financiële instrumenten loopt de onderneming rente- en kredietrisico. De onderneming maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten om deze risico's af te dekken.

4.3 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten, tenzij hierna anders aangegeven. Niet genoemde activa en passiva zijn voor de nominale waarde in de balans opgenomen. De grondslagen zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van vorig jaar.

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Financiële instrumenten

In de balans opgenomen financiële instrumenten zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde en de vervolgwaardering tegen de geamortiseerde kostprijs. De geamortiseerde kostprijs is de kostprijs waarbij de kosten van de transactie in de waardering worden begrepen. Een eventueel agio of disagio bij het aangaan van een contract of transactie, komt ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten gedurende de looptijd van het contract. Een agio of disagio komt dan niet als een separaat actief of passief op de balans.

De toerekening (amortisatie) van de transactiekosten, rente en agio of disagio aan de staat van baten en lasten geschiedt op basis van de effectieve-rentemethode. Toepassing van de effectieve-rentemethode houdt in dat op basis van de effectieve rentevoet op annuïtaire wijze rentebaten en rentelasten aan de verslagperiode worden toegerekend. Als de lineaire amortisatie niet tot belangrijke verschillen leidt ten opzichte van het toepassen van de effectieve-rentemethode, wordt lineaire amortisatie toegepast.

Tenzij dat hierna anders staat vermeld, is de geamortiseerde kostprijs van kortlopende posten, zoals handelsdebiteuren en -crediteuren, en de waardering van liquide middelen en langlopende vorderingen gelijk aan de nominale waarde van deze posten, verminderd met eventuele afboekingen wegens bijzondere waardevermindering of oninbaarheid.

Gegeven de korte doorlooptijd zijn de boekwaarden van financiële vaste activa (deelnemingen uitgezonderd), vlottende activa en de kortlopende schulden nagenoeg gelijk aan de marktwaarden. Ook de marktwaarde van de langlopende schulden verschilt niet materieel van de boekwaarde.

Bijzondere waardeverminderingen

Periodiek wordt beoordeeld of er aanleiding is voor een bijzondere waardevermindering van de vaste activa. Bij toepassing van een bijzondere waardevermindering wordt de realiseerbare waarde bepaald op basis van de contante waarde van in de toekomst door het betreffende actief te genereren kasstromen of de directe opbrengstwaarde van het actief. Als de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde van het actief, wordt het verschil als bijzondere waardevermindering op de boekwaarde in mindering gebracht. De waardeverandering komt, voor zover aanwezig, eerst ten laste van de herwaarderingsreserve. Het eventueel resterende deel wordt als last in de staat van baten en lasten verantwoord. De afboeking wordt ongedaan gemaakt, zodra de waardevermindering heeft opgehouden te bestaan.

Materiële vaste activa

De inventaris en inrichting zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs door de gemeente bij de bouw verminderd met cumulatieve afschrijvingen. De afschrijvingen zijn in het algemeen berekend op een lineaire levensduur van 10 jaar.

De activa zijn door de stichting om niet in eigendom verkregen en de hierdoor impliciet verkregen subsidie is opgenomen in een egalisatiereserve inventaris. De jaarlijkse afschrijvingen op deze inventaris en inrichting zullen ten laste van de egalisatiereserve worden gebracht.

Voorraden

Handelsgoederen

De handelsgoederen zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of als deze op balansdatum lager is, de marktwaarde. Indien nodig wordt op de waardering gecorrigeerd voor mogelijke incourantheid.

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Jaarrekening • pagina 13

Vorderingen

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten. Na eerste verwerking vindt waardering plaats tegen de geamortiseerde kostprijs. Bij het ontbreken van (dis)agio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde van de vorderingen. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Debiteuren

De debiteuren zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde, die gelijk is aan de kostprijs op het moment van de transactie. Na deze eerste verwerking vindt de waardering plaats tegen de geamortiseerde kostprijs. De geamortiseerde kostprijs is gelijk aan de nominale waarde van de vordering. Voorzieningen wegens oninbaarheid zijn in mindering gebracht op de aldus bepaalde waarde van de vordering. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

Liquide middelen

De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor zover liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, is hiermee indien noodzakelijk, bij de waardering rekening gehouden.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor verplichtingen en verliezen die op balansdatum in rechte afdwingbaar zijn of zijn aan te merken als een 'feitelijke' verplichting, waarbij het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen of verliezen middelen of andere activa de onderneming zullen verlaten en van de verplichtingen en verliezen een betrouwbare schatting is te maken.

Het bedrag dat als voorziening wordt opgenomen, is de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen en verliezen af te wikkelen. Bij deze schatting is zoveel mogelijk rekening gehouden met alle risico's en onzekerheden die samenhangen met de voorziening. Voor zover de uitgaven voor de afwikkeling van voorzieningen op derden kunnen worden verhaald, zijn deze vergoedingen niet in de voorziening betrokken, maar als een afzonderlijk actief op de balans opgenomen.

Tenzij anders vermeld in deze toelichting, zijn de voorzieningen gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij waardering tegen de contante waarde is de voorziening contant gemaakt tegen de actuele marktrente per balansdatum (disconteringsvoet vóór belastingen), gebaseerd op hoogwaardige ondernemingsobligaties.

Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Periodiek betaalbare beloningen zoals lonen, salarissen, premies sociale verzekeringen en doorbetalingen bij vakantie en ziekten, zijn als last in de staat van baten en lasten verantwoord. Voor zover deze lasten nog niet zijn voldaan, zijn deze als verplichting in de balans opgenomen.

Verplichtingen aan de pensioenuitvoerder

De verschuldigde premies aan de pensioenuitvoerder zijn als last in de staat van baten en lasten verantwoord. Voor zover de premies nog niet zijn voldaan, zijn deze als verplichting in de balans opgenomen of als een vordering indien de betaalde premiebedragen de verschuldigde premie overtreffen.

Overige voorzieningen

Groot onderhoud

De voorziening ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van gebouwen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. De voorziening wordt lineair opgebouwd. Het uitgevoerde onderhoud wordt ten laste van deze voorziening gebracht.

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Langlopende en kortlopende schulden

Alle kortlopende schulden zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde, die gelijk is aan de kostprijs op het moment van de transactie. Na deze eerste verwerking vindt de waardering plaats tegen de geamortiseerde kostprijs. De geamortiseerde kostprijs is gelijk aan de nominale waarde van de schulden bij het ontbreken van (dis)agio.

4.4 Grondslagen voor de bepaling van de baten en lasten

Bepaling van baten en lasten

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingsprijzen.

Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd; verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn, rekening houdend met de grondslagen voor voorzieningen.

Baten

De baten omvatten alle opbrengsten uit leveringen van goederen en diensten aan derden, minus kortingen en geheven belastingen. Opbrengsten uit verkoop van goederen worden in de staat van baten en lasten verwerkt als alle belangrijke rechten op economische voordelen, alsmede alle belangrijke risico's met betrekking tot die goederen, zijn overgedragen aan de koper. De kostprijs van deze goederen wordt aan dezelfde periode toegerekend. Opbrengsten van diensten worden opgenomen op het moment dat de diensten zijn verricht of naar rato waarin de diensten zijn verricht. De kostprijs van deze diensten wordt aan dezelfde periode toegerekend.

Lasten

De lasten worden bepaald op basis van historische uitgaafprijzen. Afschrijvingen zijn berekend volgens de grondslagen vermeld bij de vaste activa.

Financiële baten en lasten

De rentebaten betreffen het van derden ontvangen en te ontvangen bedrag aan interest over het boekjaar. De rentelasten betreffen het betaalde en te betalen bedrag aan interest over het boekjaar.

4.5 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. Het is afgeleid van de staat van baten en lasten en de mutaties in de begin- en eindbalans. Balansmutaties waarmee geen kasstromen gepaard gaan, worden niet opgenomen.

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

5 Toelichting op de posten van de jaarrekening

5.1 Vaste activa

Materiële vaste activa

Het waardeverloop van inventaris is als volgt samen te vatten:

	€
<i>Stand begin boekjaar</i>	
aanschaffingsprijs	1.258.159
cumulatieve afschrijvingen	-453.228
Boekwaarde	804.931
<i>Mutaties</i>	
desinvesteringen	-137.149
desinvesteringen afschrijvingen	62.860
afschrijvingen	-142.839
Saldo	-217.128
<i>Stand einde boekjaar</i>	
aanschaffingsprijs	1.121.010
cumulatieve afschrijvingen	-533.207
Boekwaarde	587.803
De afschrijvingen zijn gebaseerd op een gemiddelde gebruiksduur van:	5-10 jaar

Andere vaste bedrijfsmiddelen

De afschrijvingen zijn gebaseerd op een gemiddelde gebruiksduur van 10 jaar.

5.2 Vlottende activa

Voorraden

Handelsgoederen

Dit betreft de voorraad kunst artikelen en boeken die in de eigen museumwinkel worden verkocht.

Vorderingen

Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan één jaar.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn vrij beschikbaar en terstond opeisbaar.

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

5.3 Eigen vermogen

Bestemmingsfondsen

Het verloop van de bestemmingsfondsen is als volgt:

	Bestemmings- fonds collectievormin g €
stand begin boekjaar	204.879
uit resultaatbestemming	21.631
stand einde boekjaar	<u>226.510</u>

Egalisatiereserve inrichting

Het verloop van de egalisatiereserve inrichting is als volgt:

	Stand per 01-01-2017 €	Onttrekking boekjaar €	Stand per 31-12-2017 €
reserve inrichting	<u>731.867</u>	<u>188.340</u>	<u>543.527</u>

De egalisatiereserve inrichting is gevormd omdat de stichting de materiële vaste activa om niet in eigendom heeft verkregen. De impliciet hierbij verkregen subsidie is opgenomen in een egalisatiereserve inventaris. De jaarlijkse afschrijvingen op deze inventaris en inrichting zullen ten laste van de egalisatiereserve worden gebracht.

Overige reserves

In de overige reserves hebben zich de volgende mutaties voorgedaan:

	31-12-2017 €	31-12-2016 €
stand begin boekjaar	522.102	283.694
uit resultaatbestemming	-74.018	238.408
stand einde boekjaar	<u>448.084</u>	<u>522.102</u>

De overige reserves hebben betrekking op de ingehouden winsten.

De overige reserves worden aangehouden als weerstandsvermogen om eventuele financiële tegenvallers in de toekomst op te vangen.

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatie doeleinden
ABAB Accountants B.V.

Jaarrekening • pagina 17

5.4 Voorzieningen

Overige voorzieningen

	Voorziening voor groot onderhoud	Voorziening in verband met reorganisaties	Totaal
	€	€	€
stand begin boekjaar	170.042	-	170.042
<i>Mutaties</i>			
toevoegingen aan voorzieningen	124.323	110.000	234.323
gebruik van voorzieningen	-66.498	-	-66.498
vrijval van voorziening	-145.043	-	-145.043
	-87.218	110.000	22.782
stand einde boekjaar	82.824	110.000	192.824

Voorziening voor groot onderhoud

De voorziening voor groot onderhoud is gevormd om de kosten voor het huurdersdeel van het groot onderhoud van het pand gelijkmatig over de jaren te verdelen.

De voorziening is gebaseerd op een 10 jarig onderhoudsplan, wat is opgesteld in opdracht van de beheerstichting van het pand en heeft betrekking op de geschatte kosten voor huurdersonderhoud over een periode van 10 jaar.

Voorziening in verband met reorganisaties

De voorziening in verband met reorganisaties is gevormd voor de naamswijziging die gaat plaatsvinden.

5.5 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurverplichtingen

Door de stichting zijn huurverplichtingen aangegaan met de Stichting Beheer Museumkwartier voor de huur van het pand.

Daarnaast is er sprake van een huurverplichting ten aanzien van de printers. Deze overeenkomst is aangaan per september 2017 en heeft een looptijd van 72 maanden. Het maandelijkse huurbedrag bedraagt € 560.

5.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2017

Omzetmutatie ten opzichte van vorig boekjaar

De netto-omzetmutatie ten opzichte van het vorige boekjaar bedraagt -18%.

Werknemers (in fte)

Gedurende het boekjaar waren bij de Stichting gemiddeld 15,9 werknemers werkzaam (in 2016 gemiddeld 14,0 werknemers), uitsluitend binnen Nederland.

De indeling naar bedrijfsfunctie is als volgt:

	2017 Aantal	2016 Aantal
	Binnenland	Binnenland
A Directie	1,0	1,0
B Algemeen	14,9	13,0
	15,9	14,0

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatie doeleinden
ABAB Accountants B.V.

Lonen, salarissen en sociale lasten

De samenstelling van deze post is als volgt:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	€	€
lonen en salarissen	659.570	568.542
sociale lasten	103.558	92.018
pensioenlasten	78.612	70.133
	<u>841.740</u>	<u>730.693</u>

Afschrijvingen

De samenstelling van deze post is als volgt:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	€	€
afschrijvingen op materiële vaste activa	142.839	142.789

's-Hertogenbosch, 19 maart 2018

Het bestuur

T.R.A. de Rijk

ABAB Accountants R.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants

Overige gegevens

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch

A. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit financieel verslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de bepalingen van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving RJ 640 "Organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de staat van baten en lasten over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben deze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het financieel verslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- andere informatie zoals vereist door RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie in overeenstemming met de bepalingen van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving RJ 640 "Organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (WNT).

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de bepalingen van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving RJ 640 "Organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (WNT). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten en fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming is staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

het bestuur en de Raad van Toezicht, is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

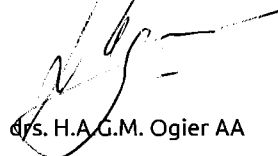
Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tilburg, 19 maart 2018

ABAB Accountants B.V.

drs. H.A.G.M. Ogier AA

1 Specificaties balans per 31 december 2017

1.1 Vlottende activa

Vorderingen

Debiteuren

Het saldo is als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
debiteurensaldo einde boekjaar	34.822	56.143
af: voorziening wegens mogelijke oninbaarheid	-	-
	<u>34.822</u>	<u>56.143</u>

Omzetbelasting

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
te ontvangen BTW	56.245	76.709

Overige vorderingen en overlopende activa

De overige vorderingen en overlopende activa zijn als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
nog te ontvangen credit bedragen	216.604	109.632
voortuitbetaalde kosten	114.500	55.851
kruisposten	7.601	7.729
nog te betalen energiekosten	286	-
winkel en entree	188	-
	<u>339.179</u>	<u>173.212</u>

Liquide middelen

De liquide middelen zijn als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
rabobank, bedrijfsspaarrekening	587.141	750.071
rabobank, rekening-courant	33.588	29.020
kassen	5.675	4.481
	<u>626.404</u>	<u>783.572</u>

1.2 Kortlopende schulden

Schulden aan leveranciers en handelskredieten

Het saldo is als volgt samengesteld:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
crediteuren	137.408	146.096

Loonbelasting, volks- en werknemersverzekeringen

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
loonheffingen	-	34

Schulden ter zake van pensioenen

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
premies pensioenfonds PGGM	8.678	10.678
premies pensioenfonds ABP	-	-429
	<u>8.678</u>	<u>10.249</u>

Overige schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva zijn als volgt te specificeren:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
vooritontvangen inkomsten	48.244	91.852
reservering vakantiegeld	27.549	22.373
nog te ontvangen facturen	21.233	19.117
te betalen accountantskosten	9.000	9.789
reservering vakantiedagen	5.682	-
tegoedbonnen entree	201	201
overige	-	283
terug te storten abonnementsgeld	-	253
nog te betalen energiekosten	-	4.174
	<u>111.909</u>	<u>148.042</u>

2 Specificaties staat van baten en lasten over 2017

	2017	begroot 2017	2016
	€	€	€
<i>Subsidie opbrengsten</i>			
gemeentelijke subsidie	1.951.280	1.951.280	1.946.790
<i>Bijdragen van derden</i>			
bijdrage stichting vrienden	165.500	165.000	-
bijdragen van derden/subsidies	30.880	43.226	288.971
bijdrage JB 500	11.842	-	160.000
sponsoring	9.450	10.000	10.800
vrienden	2.205	-	-
dekking kosten HNBM JB 500	-	-	360.442
	219.877	218.226	820.213
<i>Winkelverkopen</i>			
winkelartikelen btw hoog	136.997	350.000	160.300
Motta btw laag	68.992	-	157.696
boeken btw laag	51.186	-	61.068
(ansicht)kaarten	36.231	-	36.246
consignatie artikelen btw hoog	27.372	-	25.083
Motta btw hoog	8.378	-	12.622
consignatie artikelen btw laag	3.111	-	2.740
winkel artikelen btw laag	312	-	1.464
winkelartikelen btw 0%	229	-	2.132
kortingen verkoop	-	-	-119
	332.808	350.000	459.232
<i>Kunstuitleen</i>			
overige opbrengsten kunstuitleen	504	-	-
vrijval vervallen kooptegoed	283	-	3.279
vrienden	-	-	2.314
	787	-	5.593
<i>Entreegelden</i>			
uitkeringen museumkaartbezoek	199.016	227.500	103.891
entreegelden	46.347	-	25.245
opbrengst verkoop museumkaart	30.402	-	21.701
entreegelden Global Ticket (e-tickets)	1.742	-	-
uitkeringen We Are Public	319	-	-
entreegelden/acties met derden	-294	-	-
	277.532	227.500	150.837

	2017	begroot 2017	2016
	€	€	€
<i>Opbrengsten overige activiteiten</i>			
opbrengst schoolbezoek	23.322	-	39.374
omzet catering	23.023	-	10.745
opbrengst auditorium	20.065	25.000	10.488
overige inkomsten	9.514	-	26.100
opbrengsten bruikleenverkeer	8.585	-	22.950
schadevergoedingen	6.013	-	-
opbrengst publieksactiviteiten	2.165	30.639	4.225
opbrengst rondleidingen	1.159	-	2.416
opbrengst overige activiteiten	398	-	122
privé gebruik iphone	237	-	1.708
omzet verzendkosten	230	-	210
opbrengst diverse activiteiten	80	-	398
diverse overige inkomsten	-	-	131
kadobon	-134	-	-334
	94.657	55.639	118.533
<i>Inkoopwaarde winkelverkopen</i>			
inkoop winkelartikelen btw hoog	72.867	237.000	87.301
inkoop Motta btw laag	44.697	-	91.938
inkoop boeken	38.772	-	36.426
inkoop Motta btw hoog	18.712	-	42.438
inkoop consignatie artikelen btw hoog	16.923	-	11.625
inkoop ansichtkaarten	13.758	-	19.419
inkoop consignatie artikelen btw laag	1.862	-	1.572
inkoop winkelartikelen btw 0%	1.372	-	2.907
inkoop winkelartikelen btw laag	140	-	264
	209.103	237.000	293.890
<i>Inkoop museumkaarten</i>			
inkoop museumkaarten	25.982	-	13.675
<i>Overige inkoop- en voorraadkosten</i>			
transport collectie en tentoonstelling	3.758	37.900	1.107
inkoop overige kosten	1.357	-	1.854
overige kosten	639	-	5.256
opslagkosten archief	554	-	700
resultaat herwaardering voorraden	154	-	869
reservering incurante voorraden / oude sieraden	-	-	12.805
tellingen	-259	-	-2.279
	6.203	37.900	20.312

	2017	begroot 2017	2016
	€	€	€
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten			
<i>Werk door derden</i>			
payroll personeel suppoosten	182.749	175.660	294.008
overige werkzaamheden derden	11.491	9.000	1.163
vrijwilligers museumwinkel	10.348	9.600	15.666
uren HNBM tbv winkel	8.540	14.500	14.226
oproep Techniek	7.384	9.152	8.755
payroll personeel vloermanagers	3.079	-	54.796
stagiaires	1.722	16.800	7.303
museumdocenten ZZP	90	1.000	-
payroll personeel overig	-	-	1.037
kosten Weenerkrachten	-	-	3.232
vacatiegelden Raad van Toezicht	-	10.000	-
detachering	-	-	91.291
	225.403	245.712	491.477

Lonen, salarissen en sociale lasten

<i>Lonen en salarissen</i>			
lonen en salarissen	546.313	568.051	454.165
vakantiegeld	43.263	45.444	42.138
eindejaarsuitkeringen en winstdelingen	20.540	18.986	18.873
overwerk en prestatiebeloning	17.234	-	15.992
eenmalige bonussen	14.701	-	-
ziekengeld/WAO uitkering WG	14.293	-	36.835
loontoeslag ambtenaren	7.974	-	7.974
mutatie reservering vakantiedagen	5.682	-	-
reservering vakantiegeld	5.176	-	-1.044
zondagtoeslag/avondtoeslag/feestdagtoeslag	2.680	-	2.396
jubileumuitkering belast	1.909	-	-
verlof- en ATV dagen	138	-	191
overlijdensuitkering	-	-	18.612
uitkeringen verzuimverzekering	-1.668	-	-23.957
UWV uitkeringen	-4.127	-	-3.633
doorbelasting jubileumgratificatie	-14.538	-	-
	659.570	632.481	568.542

<i>Sociale lasten</i>			
WG premies WAO/WW/WIA	64.634	110.570	56.635
WG premie ZVW	38.756	-	35.215
bijdrage wg zvw	168	-	168
	103.558	110.570	92.018

<i>Pensioenlasten</i>			
WG premies pensioenfonds PGGM	65.511	75.869	56.918
WG premies pensioenfonds ABP	13.101	11.778	13.215
	78.612	87.647	70.133

Totaal lonen, salarissen en sociale lasten	841.740	830.698	730.693
---	----------------	----------------	----------------

	2017	begroot 2017	2016
	€	€	€
Afschrijving vaste activa			
<i>Materiële vaste activa</i>			
Afschrijving inventaris	114.050	118.344	114.000
Afschrijving ICT	28.789	25.000	28.789
	<u>142.839</u>	<u>143.344</u>	<u>142.789</u>
<i>Overige waardeveranderingen van immateriële en materiële vaste activa</i>			
boekresultaat activa	59.289	-	-
Overige lasten			
<i>Huisvestingskosten</i>			
vaste huren	247.229	252.457	246.797
gas, water en elektra	143.887	103.000	139.713
servicekosten	127.831	107.318	79.497
kosten meldkamer/beveiliging door HNBM	79.782	85.000	80.098
schoonmaakkosten	72.376	65.000	66.750
huur depots en pakeergarage	34.024	25.537	30.904
huisvestingskosten/OZB	23.365	25.000	23.395
onderhoudskosten gebouwen	4.741	15.000	9.832
onderhoud beveiligingsinstallatie via HNBM	2.781	-	-
facilitaire dienstverlening en kleine reparaties	1.247	-	1.713
EHBO/BHV	822	-	1.031
stort- en afvalkosten	542	-	1.187
overige huisvestingskosten	273	1.000	442
energie doorbelastingen	-65.660	-	-59.545
mutaties voorziening onderhoud gebouwen	-145.042	-	27.430
	<u>528.198</u>	<u>679.312</u>	<u>649.244</u>
<i>Kosten collectie</i>			
aankoop collectie	51.369	48.000	71.257
verzekering en transport collectie	23.494	25.000	27.677
onderhoud en reparatie collectie	2.825	-	3.065
kosten uitgaande bruiklenen collectie	-	-	2.555
	<u>77.688</u>	<u>73.000</u>	<u>104.554</u>

	2017	begroot 2017	2016
	€	€	€
<i>Inventaris- en ICT-kosten</i>			
ICT Hosting en beheer Platform	45.633	48.000	47.603
vaste lasten ICT en AV	27.986	38.500	30.376
onderhoud ICT	10.443	-	13.644
inventaris- en ICT-kosten	9.860	-	2.786
kleine aanschaffingen inventaris	8.056	10.000	1.347
kleine aanschaffingen ICT	4.203	5.000	2.354
onderhoud inventaris	2.666	1.500	954
aanloop en migratie ICT platform/infrastructuur	-	-	2.545
	108.847	103.000	101.609

<i>Kosten vervoermiddelen</i>			
autokosten	138	2.500	254
brandstofkosten auto's	335	-	168
onderhoudskosten auto's	-	-	945
verzekering en motorrijtuigenbelasting	267	-	327
overige autokosten	-	-	218
privé gebruik auto	-50	-	-
	690	2.500	1.912

<i>Kantoor- en administratiekosten</i>			
accountants- en administratiekosten	29.164	17.500	4.995
telefoonkosten	17.494	18.000	15.740
kantoor- en administratiekosten kopieerkosten	7.874	7.500	6.662
internetkosten	6.255	-	6.156
portokosten	6.223	7.000	3.151
juridische en fiscale werkzaamheden	4.665	-	24.712
kantoorbenodigdheden	2.025	-	1.781
incassokosten	395	3.000	198
drukwerk	350	7.000	7.203
kosten E-ticketing	149	-	-
kosten dubieuze debiteuren	-	1.000	1.351
doorbelasting internetkosten	-2.844	-	-2.844
	71.750	61.000	69.105

<i>Overige personeelskosten</i>			
reiskosten	12.154	6.350	4.731
declaraties reis- en verblijfkosten	11.515	-	13.692
kantinekosten	8.461	10.000	12.981
overige personeelskosten buiten werkkostenregeling	5.191	10.000	4.618
overige personeelskosten Werkkostenregeling	2.726	-	4.045
arbodienst en verzuimbegeleiding	2.538	2.500	3.223
scholingskosten	1.708	6.493	1.341
werving en selectie kosten	110	-	16.720
afscheid René Pingen	-	-	12.325
	44.403	35.343	73.676

	2017	begroot 2017	2016
	€	€	€
<i>Algemene kosten</i>			
tentoonstellingskosten	290.843	297.886	450.277
marketing en publiciteit	208.539	170.000	145.169
reorganisatiekosten	110.000	-	-
publiekszaken	48.151	85.679	54.771
food & beverage	29.153	-	18.812
algemene verzekeringen	28.605	25.000	25.825
resultaat winkel tbv HNBM	23.424	-	-
contributies, abonnementen en heffingen	14.830	2.100	13.467
representatiekosten	10.487	5.000	10.988
betaalde schades	5.564	-	-
inkoop tbv verhuur	4.442	-	-
werkkleding	641	-	495
parkeerkosten bezoekers	438	-	578
kleine geschenken regeling	274	-	182
algemene kosten	206	-	3.505
marketingkosten doorbelastingen	-3.000	-	-20.193
	<u>772.597</u>	<u>585.665</u>	<u>703.876</u>
Totaal overige lasten	<u>1.604.173</u>	<u>1.539.820</u>	<u>1.703.976</u>
<i>Rentebaten en soortgelijke opbrengsten</i>			
opschoning kruisposten en kassen	788	-	395
kortingen inkoop	86	-	26
ontvangen rente van banken	-	-	2.071
	<u>874</u>	<u>-</u>	<u>2.492</u>
<i>Rentelasten en soortgelijke kosten</i>			
bankkosten en rentekosten	2.916	3.000	4.523
kosten wisselgeld	894	-	1.500
betalingsverschillen	-	-	4
	<u>3.810</u>	<u>3.000</u>	<u>6.027</u>

WNT-verantwoording 2017 Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan.

Het bezoldigingsmaximum in 2017 voor Stichting Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch is € 181.000. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband. Voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking geldt met ingang van 1 januari 2017 voor de eerste 12 kalendermaanden een afwijkende normering, zowel voor de duur van de opdracht als voor het uurtarief.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking. Tevens leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling.

	T.R.A. de Rijk				
Functie(s)	Directeur / bestuurder				
Datum aanvang functie in boekjaar	01-01-2017				
Datum einde functie in boekjaar	31-12-2017				
Omvang dienstverband (fte)	1				
Gewezen topfunctionaris J/N	Nee				
Individueel WNT maximum	€ 181.000				
Beloning (WNT)	€ 89.050				
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 5.088				
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 12.007				
Subtotaal	€ 106.145				
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	€ -				
Totale bezoldiging boekjaar €	€ 106.145				
Gegevens voorgaand jaar					
Aanvang functievervulling in voorgaand	15-09-2016				
Omvang dienstverband (fte)	1				
Beloning (WNT)	€ 24.394				
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 2.542				
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 3.841				
Totale bezoldiging voorgaand jaar €	€ 30.777				

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatie doeleinden:
ABAB Accountants B.V.

1.b Toezichthoudende topfunctionarissen

	P. Lammers	C.M.P. Mennen-Vermeule	H. Lerou	H.C. Bongers	T.M. Eliens
	Voorzitter RvT	Lid RvT	Lid RvT	Lid RvT	Lid RvT
Functie('s)					
Datum aanvang functie in boekjaar	01-01-2017	01-01-2017	01-01-2017	01-01-2017	15-09-2017
Datum einde functie in boekjaar	31-12-2017	31-12-2017	31-12-2017	06-03-2017	31-12-2017
Individueel WNT maximum	€ 27.150	€ 18.100	€ 18.100	€ 18.100	€ 18.100
Beloning (WNT)	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Belastbare onkostenvergoedingen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 360
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Subtotaal	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 360
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Totale bezoldiging boekjaar €	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 360
Gegevens voorgaand jaar					
Datum aanvang functie in voorgaand	01-01-2016	01-01-2016	01-01-2016	01-01-2016	01-01-2016
Datum einde functie in voorgaand jaar	31-12-2016	31-12-2016	31-12-2016	31-12-2016	31-12-2016
Beloning (WNT)	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Belastbare onkostenvergoedingen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Beloningen betaalbaar op termijn	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Totale bezoldiging voorgaand jaar €	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -

2. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met dienstbetrekking die in 2017 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2017 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld, of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

ABAB Accountants B.V.

19 MAART 2018

Voor identificatiedoeleinden
ABAB Accountants B.V.